
Museus i Educació

Anàlisi de les
propostes
pedagògiques de
quatre museus.

Autor: Arturo Moreno
Medrano

Consultora: Isona Admetlla
Font

I

1. Introducció i metodologia.

- 1.1. Introducció
- 1.2. Objectius i hipòtesi inicial
- 1.3. Metodologia

2. Marc teòric. En quin punt es troba la pedagogia museística.

- 2.1. Punt de partida
- 2.2. Pedagogies antiquades: errors i perills.
- 2.3. Pedagogia constructivista
- 2.4. A mode de resum.

3. Els museus.

3.1. El Museu Nacional d'Art de Catalunya.

- 3.1.1. Introducció al museu.
- 3.1.2. Justificació de l'elecció.
- 3.1.3. Els materials pedagògics.
- 3.1.4. L'entrevista.
- 3.1.5. Anàlisi.

3.2. El Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

- 3.2.1. Introducció al museu.
- 3.2.2. Justificació de l'elecció.
- 3.2.3. Els materials pedagògics.
- 3.2.4. L'entrevista.
- 3.2.5. Anàlisi.

3.3. El Museu Marítim de Barcelona.

3.3.1. Introducció al museu.

3.3.2. Justificació de l'elecció.

3.3.3. Els materials pedagògics.

3.3.4. L'entrevista.

3.3.5. Anàlisi.

3.4. El Museu de la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat.

3.4.1. Introducció al museu.

3.4.2. Justificació de l'elecció.

3.4.3. Els materials pedagògics.

3.4.4. L'entrevista.

3.4.4. Anàlisi.

4. Anàlisi Comparativa.

4.1. Adscripció als marcs teòrics.

4.2. Relacions amb elements externs.

4.5. Punts en comú.

5. Conclusions i valoracions.

6. Bibliografia i webgrafia.

ANNEX.

Agraïments:

Moltes han estat les dificultats que s'han presentat des d'aquell dia llunyà en que vaig decidir tornar a estudiar. Però tot i que el camí ha estat, en moltes vegades, molt dur, sempre he tingut al costat algú que m'ha donat forces per continuar. Aquest treball és la darrera parada d'aquest camí, per tant, part d'aquestes persones. Gràcies a Bea, que hem va fer pensar a estudiar altra vegada, a Oliver que em va animar, al Raul per fer-me d'enllaç, al Josep Jané per les nombroses vegades que em va alliberar de feines per que pogués dedicar-me als estudis, a la meva família "política", que cada vegada és menys política i més natural, als meus fills per la seva paciència tot i no entendre sovint que fa el pare, a Pili, per està allà i per la paciència, i sobretot per la meva mare, que avui seria la persona més orgullosa del món.

En l'àmbit purament professional, he d'agrair l'ajuda prestada a la Teresa Macià del MUHBA i totes les treballadores del departament pedagògic, al Ismael García del MMB, al Josep Maria Sosies del Museu de l'Hospitalet, i a la meva consultora Isona Admetlla.

1.Introducció i metodologia.

1.1. Introducció.

Els museus, avui en dia, han sofert un canvi en la seva relació i els seus fonaments vers la societat actual, especialment a partir de la segona meitat del segle XX (Pastor Homs, 2004:25). Han passat de ser un espai on s'acumulaven col·leccions de diversos tipus a ser, com defensa Jorge Wagensberg (Wagensberg, 2005:2-3) en eines socials. En altres paraules, han passat de ser institucions tancades, aïllades i autònomes a ser institucions socials obertes a la ciutadania i amb un rol pragmàtic. El principal actiu dels museus han passat de ser les col·leccions a ser-ho els visitants (Calaf i Fontals, 2004: 37).

En aquesta tendència ha pres una importància cabdal la faceta educativa dels museus, la seva funció difusora vers la societat, de forma independent a altres camps de la gestió museística. Si bé fins no fa gaires anys, els departaments pedagògics dels museus eren de “segona divisió”, i supeditats a altres departaments, avui en dia les teories educatives i de gestió cultural demanen que han de ser una de les puntes de llançament d'aquests, o de manera molt descriptiva, com un dels tres pilars sobre el que es sustenta el patrimoni cultural, junt amb l'economia i l'aplicació de les noves tecnologies (Fontals, 2003:138) Per això encara queda molt per fer, ja que la pedagogia museística es troba encara en vies de desenvolupament i en evolució constant. Utilitzant una metàfora de Fontals, *“el paisaje de la educación patrimonial todavía es árido, con grandes llanuras y sin apenas vegetación, aunque parece que recientemente ha comenzado la época de lluvias”* (Fontals, 2003:17).

I és en aquest àmbit on s'inscriu el present treball; en la pedagogia museística pensada com a eina educadora de la societat. Tal com hem insistit en el paràgraf anterior, la consideració de la pedagogia museística dins de la gestió cultural en general, almenys teòricament, està assolint nivells principals. En el cas particular dels museus, la pedagogia museística ha de donar resposta a les demandes que la societat reclama segons la nova imatge que se'n té de les institucions museístiques actualment.

Per tant, l'objecte d'estudi d'aquest treball, són les esmentades respostes que donen els diversos departaments educatius, traduïts en els diversos materials pedagògics confeccionats per aquests. El que analitzarem serà doncs en quin estat es troba la pedagogia museística actualment, a través de l'anàlisi dels recursos pedagògics desenvolupats per diversos museus; fins a quin punt la teoria ha tingut una traducció en les pràctiques educatives d'aquests.

Pel que fa al camp estricte de la pedagogia, la teoria més acceptada i amb més creixement és l'anomenat constructivisme. Aquest es basa en que les persones aprenem a partir d'una construcció cognitiva del coneixement, sempre a partir de la base que cada un posseeix; del que ja coneixem i ens és familiar.

1.2.Objectius i hipòtesi inicial.

Els objectius que se'n desprenen de l'objecte d'estudi es centren així en caracteritzar i analitzar aquest en relació amb la societat. Aquests objectius estaran així relacionats amb la idoneïtat i la adscripció dels recursos pedagògics amb els diferents públics dels museus i a un marc teòric del coneixement i l'educació, respectivament. Per tant, els objectius marcats en el present treball són:

- Esbrinar quina és la base teòrica sobre la que es desenvolupen els recursos pedagògics.
- En quin punt de l'evolució de la pedagogia museística es troben els museus actualment
- Analitzar l'efectivitat de les propostes pedagògiques segons el públic.
- Establir la relació entre el discurs interpretatiu dels museus i les propostes pedagògiques.
- Analitzar la relació entre la grandària institucional del museu i els recursos pedagògics (col·lecció, recursos humans, recursos econòmics, nombre de visitants, etc..)

Aquests objectius queden emparentats amb les preguntes de recerca que es vol

respondre amb el treball. La principal pregunta és la següent: *Com són les propostes pedagògiques i en quin grau satisfan les demandes de la societat actual*. Les preguntes derivades incideixen en els objectius abans esmentats: quins són els condicionants que influeixen en la confecció dels recursos pedagògics, quina és la relació entre la grandària institucional del museu i els recursos pedagògics, en quin grau estan relacionats i/o supeditats els recursos pedagògics i el discurs interpretatiu i museogràfic; i quin és el marc teòric on es situa actualment la pedagogia museística.

Les preguntes i els objectius ens condueixen a una hipòtesi de partida que ens ha de guiar les diferents anàlisis que realitzarem. Aquesta hipòtesis té la seva base en les diverses propostes teòriques presents a la bibliografia especialitzada. Així, tots els especialistes en pedagogia museística defensen les teories constructivistes com les més vàlides actualment, tal com postulen Asensio i Pol, Alderoqui, Pastor Homs, Calaf i Fontals, etc...

Així, la hipòtesi de partida defensada és la següent: *“L’èxit i l’assoliment dels objectius plantejats als departaments educatius dels museus depèn del grau d’enfocament constructivista de les propostes pedagògiques, independentment dels tipus de col·lecció, dels tipus de museus i dels recursos humans dels que es disposa”*. El present treball intentarà refutar o confirmar aquesta teoria.

1.3. Metodologia.

Com ja hem comentat, l’objecte d’estudi són els diversos recursos pedagògics que confeccionen els departaments dels museus estudiats. Aquest serà el material principal sobre la que es basarà el nostre treball.

Per destriar quins museus estudiar, primer vam confeccionat una llista preliminar basada en uns criteris de selecció previs. El criteri principal va ser que els museus seleccionats es trobessin en l’àrea metropolitana de Barcelona, ja que és en aquesta àrea geogràfica on es dona la major concentració d’institucions culturals del país. Igualment, és en aquesta àrea on hi ha una major densitat de població i on es donen la gran majoria de visites turístiques, cosa que hauria d’influir en els tipus de propostes pedagògiques, tant qualitativament com quantitativament. Dintre d’aquesta delimitació geogràfica, ens vam

plantejar quatre criteris per seleccionar els museus a estudiar. Aquests quatre criteris van estar pensats per tenir una mostra el més representativa possible del que és la gestió cultural i la pedagogia museística avui en dia, alhora que ens ha d'ajudar a refutar o corroborar la hipòtesi de partida de forma clara. Els criteris considerats són així:

- Propostes pedagògiques consolidades – propostes pedagògiques renovades o en procés de renovació.
- Col·lecció heterogènia – col·lecció homogènia.
- Recursos humans i econòmics petits – Recursos humans i econòmics grans
- Format gran – Format petit.

Degut als impediments d'espai i de temps, hem tingut que incloure un altre criteri relacionat amb la titularitat de les institucions museístiques. Per aquest motiu, ens vam centrar només en museus de titularitat pública, ja fos l'administració local, diputació provincial o administració autonòmica. Això ens permetria d'altra banda, analitzar de retruc les polítiques culturals públiques, i el camí que han pres arran de les retallades proposades per les autoritats governants.

Així, a partir de la necessitat de triar entre diverses propostes museístiques, vam desenvolupar una metodologia dividida en quatre fases complementàries.

La primera fase consistí en l'anàlisi d'un conjunt de dades empíriques obtingudes a partir d'un treball de camp propi. Aquest s'ha basat en una observació participant modificada a les nostres necessitats. El motiu d'aquesta ha estat observar el comportament dels visitants dintre del museu en relació amb els elements museogràfics i interpretatius proposats, analitzant la interacció que es dona entre els primers i els segons. Els paràmetres observats han estat els següents:

- Descripció del lloc
- Temps d'observació
- Tipus de visitant
- Recorregut dins l'exposició
- Temps que dedica a l'element en qüestió

- Descripció de l'acció
- Observacions pròpies.

Les dades obtingudes ens han servit per afinar la tria dels museus escollits en el present treball, i de l'altra banda, a tenir una visió més holística de tot el procés pedagògic. També ens ha ajudat a entendre millor les relacions entre les propostes pedagògiques del museu i el discurs interpretatiu d'aquest.

Una vegada assolida aquesta observació participant, la segona fase ha estat una anàlisi dels materials pedagògics pròpiament dits. Aquests s'han d'emmarcar en alguna de les teories de la pedagogia museística, valorant la seva adequació al tipus de públic, al tipus de col·lecció, a la museografia i als objectius marcats pels departaments pedagògics.

La tercera fase ha estat un altre cop un treball de camp, consistent en una entrevista semidirigida i focalitzada als responsables dels departaments d'educació de cada un dels museus estudiats. El fet de ser focalitzada respon a la necessitat de centrar-se en els punts que més ens interessa aprofundir. És per això que ens plantegem una entrevista de caràcter informal basada en un guió de treball prèviament confeccionat., deixant que sigui el mateix entrevistador qui construeixi el discurs. El guió confeccionat per les entrevistes conté els següents punts:

- Funcionament del departament (organigrama, funcions, personal, recursos humans i econòmic)
- Marc teòric en el que es pot inscriure (Objectius, relació amb els visitants, adaptabilitat amb els visitants)
- Relació amb la museografia i el discurs interpretatiu
- Posició dintre de l'organigrama i gestió del museu.
- Criteris d'autoavaluació
- Criteris de renovació dels materials i propostes de futur.
- Relació amb altres departaments educatius, institucions culturals i/o institucions educatives.

La última fase ha consistit en relacionar les dades obtingudes empíricament, les dades obtingudes a les entrevistes i l'anàlisi dels materials pedagògics. És així com s'han donat respostes a les preguntes plantejades inicialment i, com veurem, s'ha pogut refutar o corroborar la hipòtesi de partida inicial. És en aquesta fase quan s'ha concretat l'adscripció de les propostes pedagògiques als marcs teòrics corresponents, valorant la seva adequació o no als objectius plantejats des dels departaments d'educació dels museus estudiats i des de la gestió dels museus en general, com veurem al últim capítol.

2.Marc teòric. En quin punt es troba la pedagogia museística.

2.1. Punt de partida.

La bibliografia consultada per la realització del present treball coincideix gairebé de forma unànime sobre quin és el tipus de pedagogia més adient per la didàctica del patrimoni en general, i per la didàctica museística en general. Dos treballs en especial ens marquen el punt de partida del marc teòric tractat: el de Pastor Homs i el de Calaf i Fontals.

Pastor Homs (Pastor Homs 2004: 53-55) , a partir de les Teories del Coneixement i de la Psicologia, desenvolupa quatre tipus de pedagogies emprades als museus actuals, resultats de combinar les dos formes de coneixement més usuals i les dos formes de cognició predominants: considerar el coneixement objectiu o subjectiu; i utilitzar un aprenentatge passiu i lineal o actiu i constructiu. Combinant aquests conceptes, Pastor Homs reconeix quatre tipus de museus:

- Museu Sistemàtic: on les pedagogies emprades són el resultat de considerar un coneixement objectiu, aliè a l'aprenent; amb un aprenentatge passiu, assimilatiu i lineal, on els continguts són conceptes i dades exclusivament.
- Museu Ordenat: que comparteixen amb l'anterior un aprenentatge passiu i sistemàtic, amb un coneixement subjectiu, propi de cada aprenent i no exclusivament provinent de l'objecte patrimonial.

- Museu de Descobriment: on es combinen un coneixement objectiu i exclusiu de l'objecte patrimonial amb un aprenentatge basat en que les persones construeixen els seus propis coneixements per si mateixes a partir de les seves experiències i construccions personals.
- Museu Constructivista: on es combinen una teoria del coneixement subjectiu amb un aprenentatge totalment construït. Aquest tipus de museus són els que defensarà l'autora a partir d'aquest punt.

Fontals(Fontals, 2003: 114-158) descriu molt detalladament les formes pedagògiques detectades als museus actuals, segons diversos paràmetres, primer per caracteritzar les educacions patrimonials segons les concepcions teòriques; i després per analitzar diversos models d'educació patrimonial. Així, des del punt de vista de la concepció teòrica, Fontals diferencia:

- Educació com a pont: On hi ha un receptor actiu, per tant entén l'educació com una via de dos direccions, una intercomunicació entre l'objecte i l'aprenent. Així, la interpretació i el procés pedagògic ha de crear ponts entre aquests dos, per tal de propiciar i crear aquests ponts que permetin el feedback.
- Educació com a difusió: on aquesta s'entén com a divulgació, on es busca una difusió qualitativa, més que no pas quantitativa. Implica un projecte integral, on el coneixement és enterament construït.
- Educació pel desenvolupament: Aquest concepte inclou l'educació subordinada a una gestió integral molt més gran, generalment associada a motius econòmics. Per tant, entén l'educació com una eina més per poder assolir objectius econòmics i d'èxit visitant.

En quant als models d'educació patrimonial, Fontals reconeix:

- Model Instrumental: L'educació patrimonial és concebuda com un instrument més per assolir objectius no educatius. Per això és fonamentalment pràctica, i subordinada a fins de gestió cultural. Aquí trobaríem les pedagogies orientades al

turisme i als visitants ocasionals, per tant expressada en la interpretació a curt termini.

- Model Mediacionista: Comparteix amb l'anterior l'orientació interpretativa, però es diferencia per que considera l'educació independent de la gestió cultural integral. Per tant, les seves pedagogies són bàsicament comunicatives, buscant la sensibilització cap l'objecte patrimonial, sempre a partir d'accions a mig termini i amb aprenentatges molt determinats.
- Model Historicista: Busca una projecció de la dimensió històrica del patrimoni cultural, dotant el passat de significació en el context actual. Aquest model coincideix amb el model pedagògic habitual en el nostre país, fonamentat en pedagogies difusores de coneixements, on l'educador transmet i els aprenents reben i processen la informació rebuda.
- Model simbòlic-social: Aquest model ja reconeix una construcció del coneixement en els processos simbòlics, aprofitant això per configurar una identitat social recognizable, basada en uns valors socials, culturals i/o territorials. És per això que els coneixements adquireixen una càrrega ideològica, sovint utilitzada amb finalitats polítiques.
- Model integral: Defensa una pedagogia que vagi d'allò individual a allò col·lectiu, on l'aprenent interioritza l'acció educativa i afegint-la a la seva pròpia realitat. En poques paraules: és un model constructivista on l'aprenent rep eines en comptes de coneixements, ja que aquests se'ls ha de construir ell mateix.

Altres autors defensen teories molt similars, però sense fer anàlisis tant acurades com Pastor Homs i Fontals. El que sí que comparteixen tots, de forma clara i unànime és la crítica a les pedagogies més properes al performatisme, i la defensa a les pedagogies basades en el constructivisme, com veurem seguidament.

2.2. Pedagogies antiquades: errors i perills

Totes les publicacions diferencien entre el que ha estat (i continua estant, malauradament) les pedagogies emprades fins a finals del segle XX, i la pedagogia que

s'hauria de donar als museus. Així, les pedagogies "antigues" es basen en la concepció arcaica del museu i del patrimoni, donant el paper protagonista a aquest en detriment del públic i de la societat en general. Asensio i Pol incideixen en que la gran majoria de vegades, les propostes pedagògiques es realitzen a posteriori de haver confeccionat l'exposició, complicant i condicionant les possibles accions educatives (Asensio i Pol, 2004: 97). D'igual manera, Fontals critica l'acció educativa basada en una pedagogia historicista on l'educador transmet bàsicament dades i l'educand únicament rep de forma passiva aquesta informació (Fontals, 2003:142). Amb termes semblants s'expressa Alderoqui, qui defensa una mirada al museu que acabi amb la idea d'objecte de culte (Alderoqui, 1996: 79) i Aguilera i Villalba, 1998:13-20). Però qui més incideix en desterrar d'una vegada aquest enfocament tradicionalista i performatiu és Pastor Homs, qui defensa un canvi de mentalitat relacionat amb les últimes investigacions sobre coneixement cognitiu i epistemològic que provenen del camp de la psicologia i de la pedagogia (Pastor Homs, 2004: 42-49). Entre els perills més comuns trobem l'excessiva rigidesa d'algunes propostes, la gran quantitat de dades que sovint es donen, i l'ús d'un llenguatge massa acadèmic per a un visitant tipus.

2.3. Les noves propostes pedagògiques.

Aquests resultats són la base sobre la qual tots els autors defensen i postulen un canvi en el tipus de pedagogia. La base és, doncs, de caire cognitiu i es sustenta en el constructivisme. Segons aquesta proposta pedagògica, les persones aprenen noves dades, situacions i recursos a partir del que ja coneixen, creant-se una dialèctica entre allò que ja saben i allò que estan aprenent (Asensio i Pol, 2004:105). Per tant, totes les propostes pedagògiques que es donin als museus han de partir d'aquesta concepció teòrica. Tant Asensio i Pol com Fontals parlen de la necessitat de crear ponts entre l'objecte patrimonial i el visitant. (Asensio i Pol, 2004:218, Fontals, 2003:115-121). Es tracta doncs, d'oferir al visitant les claus per poder comprendre el missatge que volem donar, no d'explicar una sèrie interminable de dades que no arriba a l'espectador, creant així una dialèctica, una interacció entre l'objecte i el visitant; el missatge que es dona ha de ser llavors bidireccional.

El constructivisme també defensa que cada persona necessita un temps subjectiu per copsar el missatge que volem transmetre, així que activitats massa estructurades, tant en temps com en espai, provoquen que aquest missatge no arribi adequadament a tothom. Alderoqui parla d'un apropiacionisme, en el que el visitant s'apropiï de les significacions culturals de l'objecte patrimonial, a través de la construcció de coneixements que permetin entendre i comprendre el valor simbòlic d'aquest. (Alderoqui, 1996: 242-245) .

Tant si parlem de crear ponts com de l'apropiació de la significació de l'objecte patrimonial, el que queda clar és que les propostes pedagògiques han d'anar encaminades a facilitar les eines i les claus interpretatives als visitants, de tal forma que els coneixements adquirits transformin i estimulin el coneixement previ del que ja disposa. En aquest sentit, Pastor Homs (Pastor Homs, 2004: 53-58) desenvolupa de forma molt detallada com hauria de funcionar un recurs pedagògic basat en el constructivisme. Per a aquesta autora, la interacció entre el visitant i l'objecte patrimonial ha de tenir en consideració aquesta construcció i apropiació dels signes i símbols presents en aquest últim. Per això, les propostes pedagògiques han d'anar des de la màxima coincidència entre el que coneix el visitant i l'objecte fins a nivells més conceptuals. És a dir, s'ha d'anar d'un pla sensorial (formes, colors, mides, etc...) fins a un pla disciplinar (dades, síntesis, etc..) passant primer per un pla apropiacionista (comparar amb el que es coneix) i després per un pla crític (anàlisi i discussió sobre els significats de l'objecte). Tot això sempre tenint en compte dels diversos punts de vista i que la interpretació del significat no serà mai exclusiva ni única.

Hi ha a més dos aspectes més en els que coincideixen els diversos autors. El primer fa referència a la gran possibilitat que plantegen els museus a l'hora de poder utilitzar tant aspectes de l'educació formal i aspectes de l'educació informal i no formal. Aquest aspecte, tot i que és un tema gairebé de vital importància pel desenvolupament dels projectes museístics (hem de recordar que un tant per cent molt important de les visites als museus provenen de les escoles), hem d'arraconar-ho a un segon pla, per que ens desviàrem dels objectius plantejats en el present treball.

L'últim aspecte coincident és la gran importància que té una correcta avaluació de les diverses propostes pedagògiques. És important entendre que sense aquesta avaluació

no hi ha cap possibilitat de conèixer la vàlua o no de la proposta en qüestió, per tant no podríem saber què no funciona, què funciona, i sobretot per què no funciona. Actualment, els criteris d'avaluació no estan gaire desenvolupats al nostre país, però sembla que aquesta tendència s'està revertint. Igual que en el cas anterior, en aquest treball analitzarem les diverses avaluacions contemplades als museus estudiats exclusivament des del punt de vista de la concepció dels materials pedagògics, a causa bàsicament de problemes de temps i espai.

2.5. A mode de resum.

Sintetitzant tot el marc teòric exposat, podem dir que la tendència actual és partir dels postulats del constructivisme, confeccionant propostes pedagògiques que incideixin sobretot en la construcció del coneixement a partir de l'apropiació de les claus que ajudin a comprendre els signes i símbols culturals que presenten els objectes patrimonials. Per això, els materials pedagògics han d'incidir en la interacció entre el visitant i l'objecte, disposant a l'abast d'aquest totes les eines que necessiti per arribar a aquesta construcció. Es defensa, doncs, uns materials pedagògics que ajudin al visitant a comprendre el fet cultural més que no pas fer-li dipositari d'una quantitat exagerada de dades i informació que no li ajudaran a fer-se seu el patrimoni cultural. Es tracta així d'apropar l'objecte al visitant i a l'inrevés, creant ponts que ajudin a aquest trànsit.

3.Els Museus.

3.1.El Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC).

3.1.1.Introducció al Museu.

La història del [Museu Nacional d'Art de Catalunya](#) comença l'any 1880, moment en el que s'inaugura el Museu d'Antiguitats de Barcelona a la Capella de Santa Àgata, amb fons provinents de la desamortització de Mendizábal. Onze anys més tard, el 1891 s'inaugura el Museu Municipal de Belles Arts al Palau de Belles Arts.

L'onze de novembre de l'any 1934 s'obre al públic el Museu d'Art de Catalunya, que aplega els fons dels dos museus anteriors, i que ja proposa un discurs complet de l'art català. La seu es situa al Palau Nacional de Montjuïc, inaugurat a l'exposició universal del 1929

L'any 1990 s'aprova la Llei de Museus de Catalunya, on s'uneixen les col·leccions d'art romànic, Gòtic, renaixentista i barroc del Museu d'Art de Catalunya amb les col·leccions del Museu d'Art Modern, declarant-se Museu Nacional.

La col·lecció del MNAC comprèn totes les arts, i té com objectiu principal difondre de forma global l'art català des del romànic fins a la segona meitat del segle XX. L'excepció és el fons barroc i renaixentista, que presenta un discurs interpretatiu més universal, degut a l'origen de les obres.

El MNAC compta, a més de la seu central, tres seccions més: la Biblioteca Museu Víctor Balaguer (Vilanova i la Geltrú), el Museu del Cau Ferrat (Sitges), i el Museu Comarcal de la Garrotxa (Olot).

L'òrgan director del museu és el Consorci integrat per la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona i l'Administració General de l'Estat. El Consorci està representat al Patronat del MNAC per mitjà de persones disposades per cada administració, a més de la direcció del museu i representants dels patronatges privats.

3.1.2. Justificació de l'elecció.

La inclusió del MNAC en el present treball respon a una sèrie de característiques que el diferencien de la resta de museus estudiats i que ahora incideixen en el tipus de propostes pedagògiques que ofereix.

El MNAC és un museu nacional, per tant, d'una grandària institucional considerable. Si bé no es pot comparar amb altres grans museus mundials pel seu reconeixement social, el seu prestigi és molt important. Això fa que sigui un dels museus més visitats de tota Catalunya.

A conseqüència d'aquest prestigi, el públic que visita el museu és enormement heterogeni, sobretot el públic no escolar que visita el museu per plaer estètic o per que ho consideren un reclam turístic. Igualment, el nombre de visitants és prou important com per

ser considerat una característica pròpia del museu.

La seva col·lecció és molt homogènia, en el sentit que es tracta d'obres d'art, i que aquestes segueixen un discurs interpretatiu lineal i global en el temps, des del romànic fins als moviments contemporanis del segle XX.

Al tractar-se d'un museu nacional amb un nombre de visites considerable, tant els recursos econòmics com els recursos humans són de primer ordre, tant en la gestió global del museu com en el seu departament pedagògic.

Un últim aspecte que justifica l'elecció d'aquest museu és la gran quantitat de propostes pedagògiques que ofereix, i la seva gran heterogeneïtat, molt enfocades al públic heterogeni que visita el museu.

3.1.3. Els materials pedagògics.

Totes les propostes pedagògiques ofertes pel MNAC s'inscriuen dintre del anomenar projecte [educArt](#). Aquest projecte és un programa educatiu adreçat a tota mena de públic, de totes les edats i de totes condicions socials i culturals, que consisteix en una sèrie d'activitats agrupades per edats, i centrades tant en aspectes particulars com en aspectes generals de la col·lecció del museu.

L'acció proposada per educArt es defineix a través de verbs i accions. Emocionar, expressar, experimentar, dialogar, descobrir, ullprendre, comprendre, construir, conèixer, actuar, aprendre, reflexionar, reconèixer, transgredir, tafanejar, tocar, tacar,...

EducArt defineix l'art "com a part essencial de l'educació personal, entenent aquest com formes de coneixement i sensibilització diferents al propi. La seva acció està pensada com una ajuda a construir les diverses mirades diferents del món a través de l'art".

Les propostes oferides per educArt s'engloben en tres grups: públic adult, públic familiar i públic escolar. Dintre de cada grup hi ha subdivisions segons altres criteris com edat, format de l'activitat o nivell escolar. Així, l'oferta d'educArt és la següent:

- Propostes per Adults:
 - 4 Visites guiades.
 - 4 Visites autoguiades.
- Propostes per a famílies:

- Diumenges per a petits i grans:
 - 4 Activitats per a petits (de 4 a 8 anys).
 - 6 Activitats per a grans (més de 8 anys).
- 1 Activitat autònoma.
- 2 Activitats El MNAC a casa (recursos per a treballar en casa)
- Vacances Escolars (activitats diàries al museu i casals d'estiu i hivern)
- Espai EducArt.
- Propostes per a escoles:
 - Educació Infantil:
 - 2 Visites taller.
 - 1 Visita dinàmica.
 - Educació Primària.
 - 2 Visites comentades.
 - 6 Visites dinàmiques.
 - 7 Visites taller.
 - ESO:
 - 6 Visites comentades.
 - 4 Visites amb recursos.
 - 3 Visites taller.
 - Batxillerat:
 - 9 Visites comentades
 - 1 Visita taller.

A més d'aquestes activitats, educArt ofereix una sèrie de recursos per assessorar als docents de les escoles. Aquests recursos inclouen des de atenció personalitzada sobre les activitats ofertes pel museu fins a cursos i jornades de formació. A més, algunes activitats requereixen obligatòriament l'assistència dels docents a una formació específica realitzades al mateix museu. Aquestes són totes les destinades a educació infantil i algunes destinades al primer cicle d'educació infantil.

La [programació per adults](#) consisteix en un grup de visites guiades i un altre grup de visites autoguiades. Les primeres tenen com a objectiu fomentar i sensibilitzar als

usuaris sobre el patrimoni artístic present al museu. Aquestes visites són realitzades per personal especialista en art, i inclouen des de una selecció d'obres d'art de la col·lecció permanent fins a una visita als magatzems i reserves del museu.

La [programació per famílies](#) és molt àmplia i heterogènia. Un primer grup d'aquestes activitats consisteix en una visita dinamitzada i activa més un taller relacionat amb la temàtica tractada en l'activitat. En la visita dinamitzada s'utilitzen recursos actius com danses, contes, rodolins, o imitacions per fer més lúdica l'activitat. Els tallers consisteixen en recursos plàstics que incideixen en el tema de l'activitat: disfresses d'animals per l'activitat *Ball del Bestiari*, confecció de varetes, corones i disfresses per l'activitat *Fades que no s'enfaden*, etc.. En les activitats per a infants més grans els tallers ofereixen la possibilitat de manipular i utilitzar eines pròpies dels historiadors, restauradors, numismàtics i altres professionals.

L'activitat autoguiada està pensada per que la família, a través d'un joc de pistes, arribi a la solució d'un enigma tot fixant-se i observant diverses obres d'art.

Les vacances escolars engloben activitats diàries independents ofertes en els períodes de vacances, i en casals d'estiu i d'hivern.

El [MNAC a casa](#) consisteix en una sèrie de recursos per treballar el fet artístic i sensibilitzar als infants cap el patrimoni cultural, des de casa i amb l'ajuda dels pares.

Per últim, [l'espai educArt](#) és una sala dintre del museu on les famílies disposen de diverses eines i activitats per aprofundir lliurement en conceptes artístics. Igualment és un espai expositiu on es mostren tallers confeccionats per famílies participants.

La [programació per a escoles](#) conté activitats per a tots els nivells educatius, des de cycle infantil fins a batxillerat. Aquestes activitats es poden agrupar en tres tipus: les visites comentades, les visites dinàmiques i les visites taller.

Les visites comentades consisteixen en unes visites guiades per un educador/a del museu, articulades a través del diàleg, de l'observació i de la reflexió. Així, no estan pensades com un monòleg, si no com una conversa entre l'Infant i l'objecte patrimonial a través de l'educador/a.

Les visites dinàmiques, pensades especialment per educació infantil i per al primer cycle d'educació primària, utilitzen recursos participatius i lúdics per estimular als escolars. Així, l'ús de danses, cançons, jocs, teatre i contes serveixen per fer als infants participants de

l'objecte patrimonial.

Per últim, les visites taller són visites comentades més la realització d'un taller vinculat a la temàtica de l'activitat. Aquests tallers varien segon el nivell educatiu, des de manualitats per als infants fins a tècniques escultòriques per als adolescents de batxillerat.

Totes aquestes activitats comporten un treball escolar previ a les escoles i unes propostes per fer posteriorment, totes elles oferides des de educArt.

Apart d'aquestes activitats, educArt ofereix també una sèrie de recursos pedagògics en forma de dossiers amb activitats i propostes per treballar a l'escola. Aquests recursos estan relacionats amb elements de la col·lecció del museu, de forma monogràfica. Entre les eines que s'ofereixen, totes disponibles a la plana web del museu, hi ha dossiers, pistes de música, presentacions de PowerPoint, o vídeos.

El MNAC, junt amb altres institucions culturals de Barcelona i coordinades per l'Institut Municipal de Barcelona i el Consorci d'Educació de Barcelona, ofereixen una proposta de treball transversal a diverses escoles de la ciutat, anomenada Tutories d'Art. Aquesta proposta busca crear un espai de reflexió i creació a través del patrimoni cultural en forma transversal, on s'inclouen les àrees de llengua catalana, medi social, teatre, plàstica i tutories. Al curs anterior hi van participar 9 escoles de la ciutat, i va concloure amb una exposició conjunta al museu.

3.1.4. L'entrevista.

Degut als canvis en el que està immers el MNAC, a data d'avui encara no s'ha pogut concertar cap entrevista amb els responsables del departament educatiu del MNAC. El mateix departament va dirigir-nos cap a tota la informació disponible a la plana web del museu. Després d'haver analitzat aquesta, hem considerat que la informació extreta és suficientment aclaridora i completa com per poder analitzar positivament les propostes pedagògiques d'aquest museu.

3.1.5. Anàlisi de les propostes educatives.

L'oferta educativa del MNAC, a través d'educArt, és molt àmplia i extensa, tant qualitativament com quantitativament. Això es tradueix en l'adscripció a diversos models pedagògics segons el públic objecte de l'activitat.

Les propostes destinades al públic adult corresponen de forma general a un model instrumental, enfocat per a un públic turista que reclama una difusió ràpida i senzilla del patrimoni del museu. El caràcter instrumental és més evident a les visites autoguiades, on no hi ha cap element que afavoreixi la interacció entre l'objecte patrimonial i l'usuari. En aquest cas, la construcció del coneixement és escassa, confiada directament a les capacitats del visitant, mentre que el diàleg és unidireccional. Les visites guiades afegixen elements d'un model historicista, on les dades i els elements acadèmics són els principals arguments. Tot i així, la visita als magatzems s'ha de veure com un intent de sensibilitzar i apropar el museu al visitant. No es tracta d'una apropiació d'un objecte patrimonial en sí, si no d'una apropiació de la mateixa institució cultural.

Les activitats familiars ja beuen directament dels models mediacionista i simbòlic-social. Les propostes emmarcades en el conjunt Diumenges per a petits i grans fan un ús efectiu d'eines que tenen la funció de desenvolupar un diàleg bidireccional entre l'usuari i l'objecte patrimonial. Desenvolupar l'activitat mitjançant jocs, cançons, danses o teatralitzacions apropa l'obra d'art al infant, alhora que permet a aquest establir una connexió amb aquesta a partir de recursos que ja coneix. Es tracta doncs d'apropar l'objecte patrimonial al usuari, no al l'inrevés. La realització de tallers posteriors no fa si no que accentuar aquesta connexió. És així, segons totes les teories pedagògiques plantejades, com l'infant s'apropia del patrimoni i es construeix el coneixement des d'allò que ja coneix: el seu quotidià diari, el seu entorn conegut.

La resta d'activitats destinades a les famílies incideixen en aquesta aproximació del patrimoni al infant utilitzant eines que ja coneix: joc de pistes per l'activitat autoguiada que posi en contacte les obres d'art amb la família, espai per desenvolupar la creació personal al espai educArt, i fins i tot apropar el mateix patrimoni al seu entorn més recognoscible com és la seva pròpia casa a través de El MNAC a casa.

Les activitats per escoles incideixen en els mateixos paràmetres que les activitats

familiars, però emmarcades dintre de les exigències del currículum escolar. Tot i així, no hi ha gaires diferències entre les propostes familiars i les activitats destinades als infants d'educació infantil i primer cicle d'educació primària. Això és així per que la forma que tenen aquests infants de conèixer és la mateixa: a partir d'eines reconegudes i de conceptes assimilats construeixen el seu propi coneixement. És per això que les visites per aquests cicles segueixen la mateixa dinàmica que les activitats familiars.

A mesura que el nivell escolar va augmentant, les propostes pedagògiques també muten cap a un models pedagògics més híbrids, amb elements historicistes i simbòlic socials. Això no vol dir que s'abandoni el marc teòric del constructivisme, si no que s'adapta a les exigències dels usuaris, a la vegada que es busca incentivar el sentit de pertinença a un tipus de societat –la catalana – a través de l'art. En aquest sentit, és significatiu que a mesura que augmenta el nivell educatiu disminueixen les activitats dinàmiques i els tallers, augmentant les visites comentades. Aquestes també busquen establir connexions, ponts, entre l'objecte patrimonial i l'usuari. El que canvia són les eines per facilitar el diàleg bidireccional. Com a conseqüència de la maduresa cognitiva dels alumnes, els recursos emprats es centren en el diàleg entre el grup, en l'intercanvi dels diversos punts de vista dels escolars. L'objectiu final continua sent la sensibilització i l'apropiació de l'objecte patrimonial a través del bagatge cognitiu que presenten els alumnes, el canvi és que aquest bagatge és molt més ampli i abstracte.

Les activitats per escoles també busquen un nivell de construcció més gran, a través de les propostes d'activitats per realitzar a l'escola. Però aquestes propostes deixen l'opció de fer-les servir als docents. El museu dóna els recursos, però la decisió de desenvolupar-los o no és del professorat i/o de les escoles.

Més enllà va el projecte educatiu Tutories d'Art, ja que aquest es pot considerar un projecte educatiu integral. La seva durada en el temps, la constància requerida i el seu caràcter transversal fa que el projecte contempli el patrimoni cultural com un element educatiu complet i ple. En aquesta proposta, la identificació del treball de l'alumne i l'objecte patrimonial és total, l'apropiació és completa, i els coneixements construïts són plenament assimilats per l'alumne.

3.2. El Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona (MUHBA).

3.2.1. Introducció al museu.

El [Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona](#). (MUHBA) té els seus orígens amb l'obertura de la Via Laietana el 1908. Aquest projecte, que va comportar el descobriment d'un gran nombre de patrimoni immoble medieval, junt amb la sensibilització social vers la història pròpia de Barcelona, va propiciar la conservació i catalogació de nombrosos objectes històrics. A la dècada posterior, el director general de l'Arxiu Històric de la Ciutat, Agustí Duran i Sampere, va reunir totes les col·leccions històriques de titularitat pública per tal de museïtzar-les i catalogació dels objectes històrics. Tota aquesta tasca es va veure reflectida en l'Exposició Universal de 1929.

Paral·lelament, als anys 30 es decideix traslladar la Casa Clariana-Padellàs –una de les cases gòtiques salvades de l'enderroc de la Via Laietana – a la plaça del Rei. Durant l'excavació per fer els fonaments, es descobreixen sota la plaça les restes de part de l'antiga ciutat romana, així com part de la muralla i del palau episcopal visigòtic. Les excavacions duren fins el 1943, data en que s'inaugura oficialment el MUHBA. En dècades posteriors s'afegiran nous objectes històrics i parts de les excavacions posteriors.

El 1999 el museu sofreix una espectacular reorganització i redefinició. El resultat més visible va ser la incorporació de diverses subseus i equipaments, dotant-los a tots d'una coherència tant museogràfica com museològica.

Avui en dia el MUHBA inclou [diversos equipaments o subseus](#). Aquests són:

- Casa Clariana (restes de la ciutat romana, palau episcopal visigòtic, capella de Santa Àgata, Palau Reial i Saló del Tinell, a la plaça del Rei)
- Temple d'August (restes del temple romà al carrer Paradís)
- Via Sepulcral (restes de la via romana amb sepulcres a la plaça de la Vila de Madrid)
- Domus i Sitges de Sant Honorat (restes d'una domus romana i sitges medievals al carrer de la Fruita)
- El Call (barri medieval jueu a la placeta Manuel Ribé)

- Santa Caterina (jaciment prehistòric i antic convent, al mercat del mateix nom, a la plaça Joan Capri)
- Monestir de Pedralbes (monestir medieval i jardí botànic, a la Baixada del Monestir, a Pedralbes)
- Vil·la Joana (vivenda de Jacint Verdaguer, d'estil noucentista, a Vallvidrera)
- Casa del guarda del Park Güell (edifici modernista i època moderna al Parc Güell)
- Refugi 307 (Refugi antiaeri de la Guerra Civil espanyola, al carrer Nou de la Rambla)
- Turó de la Rovira (bateries de defensa de la Guerra Civil espanyola i posterior assentament de barraques a la postguerra, al carrer Marià Labèrnia)
- Casa de l'Aigua (Antiga casa de bombeig d'aigua corrent a Barcelona, a la Trinitat Vella)

L'objectiu principal del MUHBA és conservar el patrimoni històric de Barcelona, estudiar-lo, documentar-lo i divulgar-lo. Remarca especialment l'esforç de difusió i com a eina educativa.

3.2.2. Justificació de l'elecció.

L'elecció del MUHBA per aquest treball respon a diversos criteris dels ja descrits. : Es tracta d'un museu arqueològic amb diverses subseus, de format mitjà/gran, i amb unes propostes pedagògiques molt encarades cap a un públic molt heterogeni. També ens interessa copsar una política pedagògica aplicada a subseus tan diferents com un jaciment arqueològic romà, un monestir o un refugi de la guerra civil.

El MUHBA, tot i que està compost per diversos equipaments, forma un conjunt homogeni en quant a discurs museogràfic i en quant a museografia. Aquesta homogeneïtat també es veu reflectida en les propostes pedagògiques, ja que el punt de partida inicial és el de donar una visió holística de tots els objectes patrimonials. Es pot dir llavors que l'objecte patrimonial exposat és la mateixa ciutat de Barcelona, a partir de diversos aspectes d'aquesta.

La grandària institucional del MUHBA és mitjana/gran, però amb una escala heterogènia en els seus components. Així, tant la seva col·lecció com les seves activitats es poden considerar de format gran, mentre que els seus recursos econòmics i humans són de format mitjà. Comparat amb altres museus de ciutats, el MUHBA és considerablement més gran i diversificat que molts altres, amb un impacte i coneixement social molt gran.

La seva col·lecció és exclusivament arqueològica i històrica, incloent en aquesta des de vestigis neolítics fins a construccions i objectes contemporanis, contemplant els més de 2000 anys d'història de la ciutat de Barcelona. Aquest aspecte els diferencia dels altres tres museus estudiats, caracteritzant la seva raó de ser.

Per últim, la seva gran tasca divulgadora i educativa és un excel·lent exemple a estudiar. El gran nombre de propostes pedagògiques que presenta, la seva orientació clarament constructivista i apropionista el converteixen en un clar referent dintre de la pedagogia museística en el nostre país. Cal afegir, en aquest sentit, el gran desenvolupament com assessor de currículums escolars i de professorat escolar que presenta.

3.2.3. Els materials pedagògics.

El MUHBA presenta una varietat i nombre de [propostes pedagògiques](#) gran. Fins a data de 30 de novembre del 2011, ofereix:

- 41 propostes per escoles, des d'educació infantil fins a batxillerat.
- 44 Activitats generals per a tots els públics
- 18 itineraris guiats.
- 4 activitats familiars.
- 3 recorreguts urbans autoguiats

Totes aquestes propostes estan més o menys detallades a la web del museu, des de la qual es pot fer directament la reserva. Els recorreguts urbans són a més imprimibles, cosa que facilita molt la difusió. Cal incloure que algunes d'aquestes propostes estan també adaptades per a persones amb dificultats sensorials (34 activitats) i per a persones amb disminució psíquica (1 activitat per a escoles).

Les **propostes per escoles** estan distribuïdes segons el cicle formatiu al qual estan dirigides. Així trobem 2 propostes per a educació infantil, 15 propostes per a educació primària i 24 propostes per a educació secundària i cicles formatius. Aquestes es centren en diversos aspectes de l'equipament/s als que estan relacionades, per treballar des de la vida quotidiana a l'època romana fins a entendre el canvi que va suposar la reorganització del servei d'aigües de la ciutat. Totes aquestes propostes presenten unes característiques pedagògiques generals específiques que encaixarien plenament en les teories constructivistes i d'apropiació del objecte patrimonial. Així, els materials utilitzats per les diverses propostes inclouen plànols antics, documents històrics, fotografies, mapes, audiovisuals, vestits històrics i jocs diversos. D'igual manera, la forma d'apropar-se a l'objecte patrimonial és a través de la comparació amb fets i objectes actuals coneguts per l'usuari. Per tant, es busca directament l'apropiació del sentit patrimonial de l'objecte exposat a través del bagatge cognitiu. Per això, els materials emprats en els diversos tallers i visites són utilitzats com eines que estableixin uns ponts entre l'usuari i l'objecte patrimonial. En una activitat com la proposada per infants de primària i infantil al Parc Güell, s'ha confeccionat una maleta didàctica amb jocs típics dels nens, fotografies antigues, eines que podia haver utilitzat el mateix Gaudí, joguines que desenvolupen volums i formes diferents, etc... Amb aquests materials es treballa les formes de l'arquitectura gaudiana, les seves relacions amb la natura, la geometria o els colors.

Les **Activitats generals** per a tots els públics consten de 2 exposicions temporals, 8 casals d'hivern adreçats a infants de 8 a 14 anys, 16 itineraris realitzats amb un expert, i 18 visites comentades. Totes aquestes activitats es realitzen en els diversos equipaments del MUHBA, i es centren en un aspecte concret d'aquests. Les activitats generals tenen una durada determinada que oscil·len entre la hora i mitja i les quatre hores.

Pedagògicament, les activitats generals estan pensades per un públic molt heterogeni, tant a nivell socioeconòmic com a nivell de coneixements, així que presenten obligatòriament una estructura dinàmica i generalista, dintre de l'especificitat del tema tractat. Es tracta doncs, d'activitats a mig camí entre un model instrumental i un model mediacionista, si bé es decanten per aquest segon model (especialment als casals, orientats clarament cap a l'apropiació dels diversos elements patrimonials, amb tendència cap a models més simbòlic-social i fins i tot integrals). Aquestes activitats tenen com a

objectiu la sensibilització vers l'objecte patrimonial a través de pedagogies comunicatives.

Les **activitats per famílies** ofereixen quatre programes autoguiats basats en jocs participatius on els grups familiars col·laborin per la realització d'aquests. A partir d'aquests jocs es busca la sensibilització patrimonial alhora que es plantegen elements històrics concrets i propers als usuaris. Aquí, el joc serveix com a pont entre la família i l'objecte patrimonial, incidint clarament en la construcció de coneixements.

Els **recorreguts autoguiats** es troben just un nivell per sota de les activitats anteriors. Comparteixen amb aquestes la intencionalitat de despertar la sensibilització patrimonial, però la construcció del coneixement es troba més diluïda entre un model més historicista. En aquest cas, els ponts i les eines que han d'ajudar a relacionar l'usuari i l'objecte patrimonial són més generalistes, deixant el pes interpretatiu de construcció a la voluntat de l'usuari.

El MUHBA presenta així un gran nombre de propostes pedagògiques destinades a un públic heterogeni. Aquestes es poden adscriure a diferents models pedagògics depenent del perfil de l'usuari i de les seves preferències. És per això que s'inclouen des de propostes emmarcades en models integradors molt elaborats fins a propostes properes a models historicistes, fins i tot amb aspectes instrumentals. Tot i això, el més destacable d'aquest museu, a part de l'heterogeneïtat de les propostes pedagògiques, és la gran elaboració de les activitats destinades a escolars i infants, com analitzarem més endavant.

3.2.4. L'entrevista.

L'entrevista amb responsables del departament pedagògic del MUHBA es va realitzar el dia 24 de novembre del 2011 a la seu central del museu. Va comparèixer la Teresa Macià, del departament pedagògic. A l'entrevista, les tres responsables del departament van oferir una visió global del departament, dels seus recursos i del seu projecte educatiu.

L'objecte d'estudi del museu és la ciutat com a conjunt, i a partir d'aquesta realitat, la intenció és comprendre les seves característiques a través de diverses realitats històriques. Aquestes realitats són sobre les que es confeccionen les diverses propostes pedagògiques, els itineraris i els tallers.

El MUHBA es gestiona a través de cinc àrees: col·leccions i centres, administració, projectes de recerca, arqueologia i programes. És en aquesta àrea on es situa el departament pedagògic, on també s'inclouen les tasques diàries i quotidianes dels museus: exposicions temporals, atenció al públic, projectes escolars, ...

El departament pedagògic té personal propi, tot i que la manca de recursos humans és constatable. La seva tasca es combina amb la realitzada per tres empreses externes que són les encarregades de realitzar les visites, els talleres o els itineraris. Aquestes empreses, relacionades amb el museu a través de concurs públic, també col·laboren en la confecció dels materials pedagògics. Normalment, el museu encarrega els guions a l'empresa, aquesta fa una primera proposta que es corregirà i modelarà segons les exigències del departament, i el producte final és el resultat d'un treball conjunt.

El projecte educatiu global es centra en entendre la ciutat a través del temps. Així, les propostes educatives de cada curs escolar es defineixen en una denominació que resumeix els objectius plantejats: el curs 2010-2011 es va definir per verbs (visitar, itinerar, conèixer, relacionar, investigar, interpretar, apropiar-se), mentre que el curs 2011-2012 es va definir per la denominació Interrogar Barcelona.

Amb aquestes denominacions ja es vol deixar clar quina és l'orientació pedagògica del museu: el constructivisme. A partir d'aquesta orientació plantegen i confeccionen totes les propostes pedagògiques. D'igual manera, es busca una coherència entre els materials, l'orientació pedagògica i els centres, de tal manera que els primers formin un conjunt cohesionat.

El treball de confecció dels materials pedagògics requereix un treball conjunt i coordinat amb altres àrees del museu, a causa de la continuada descoberta i investigacions arqueològiques que realitza el MUHBA. És per aquest motiu, que les activitats han de partir necessàriament d'una museografia ja establerta que sí que accepta consideracions pedagògiques i propostes d'aquest departament, però no en una relació igualitària. El departament pedagògic actua i fa arribar els dos o tres nivells de lectura que presenta la museografia i desenvolupa eines per crear connexions entre aquests i el públic.

El departament pedagògic del MUHBA incideix molt en la implicació del professorat. En moltes activitats, és necessària una formació prèvia dels docents per part del museu.

En altre àmbit, el mateix museu realitza a principi de curs sortides guiades amb docents. La col·laboració entre professorat i museu troba la seva màxima expressió en el Projecte Educatiu Integral, en l'activitat Un passeig de Percepcions, i en l'activitat del Parc Güell Arquitectura i Natura.

L'autoavaluació es realitza a través d'enquestes al professorat, amb alguns seguiments específics, i amb el *feedback* que es dona entre el departament i les empreses externes que desenvolupen el dia a dia de les activitats. Per tant, aquesta és una barreja de dades tant qualitatives com quantitatives. Els resultats es plasmen en les millores dels projectes educatius anuals.

El departament pedagògic del MUHBA forma part del Consell de Coordinació Pedagògica. A més, desenvolupa algunes activitats amb altres institucions museístiques; amb el Museu de Ciències Naturals de Barcelona – Jardí Botànic han desenvolupat activitats al jardí – herbolari del Monestir de Pedralbes. En el mateix equipament es realitza una activitat sobre les plantes medicinals en col·laboració del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona i els laboratoris Klorane. Per últim, juntament amb la Fundació Miró realitzen una activitat que relaciona la creació artística amb la Guerra Civil Espanyola.

Per últim, l'entrevista al MUHBA va servir per poder caracteritzar i analitzar millor algunes propostes pedagògiques i el Projecte Educatiu Integral, els quals es tracten en el següent apartat.

3.2.5. Anàlisi de propostes educatives.

De tot el descrit anteriorment, sobresurten per damunt de tot quatre propostes agrupades en dos àmbits que descriuen molt bé el camí engegat pel departament pedagògic del MUHBA.

Un passeig de percepcions

La proposta pedagògica més paradigmàtica de tota aquesta afirmació és l'anomenada [Un passeig de percepcions](#), al Monestir de Pedralbes. Aquesta activitat està adreçada a infants d'educació infantil i a escoles d'educació especial, i està pensada com un projecte educatiu transversal, on es treballin conceptes a l'escola abans i després de la visita. L'activitat es desenvolupa a partir de diverses peces de música relacionades amb els sentits i les percepcions sensorials que els infants poden experimentar al monestir. Per això, es treballa la percepció auditiva (les músiques), la visual (vitralls, formes, volums) , la tàctil (pedra, plantes, arbres), la olfactiva (tarongers, plantes aromàtiques) i la percepció del silenci. A partir d'aquestes percepcions sensorials es treballen l'expressió plàstica, l'expressió musical, el llenguatge, el medi natural, l'entorn i la descoberta d'un mateix. Els materials emprats en aquesta proposta inclouen les músiques, fotografies del monestir, partitures del repertori musical, rodolins i un poema, que es fan servir tant en la visita com en el treball anterior i posterior a aquesta.

L'activitat parteix del que és familiar als infants d'educació infantil; els seus sentits i la percepció sensorial, per treballar aspectes quotidians tot relacionant-los amb la visita i la realitat que es trobaran al Monestir de Pedralbes. D'igual manera, la visita contempla un concert amb les músiques treballades a l'escola. La idea general és que els infants ja coneguin i s'hagin fet seus els elements que es trobaran a la visita, a través d'allò que ja coneixen.

Altre aspecte a destacar d'aquesta activitat és que es requereix una formació prèvia per part del professorat. És per això que els docents que preparin la visita als seus col·legis han de assistir a una jornada preparatòria on el propi museu forma i assessora als professors que duguin a terme aquesta activitat.

Queda clar, doncs, que aquesta activitat s'emmarca pedagògicament en les teories constructivistes, incidint de forma molt clara en els coneixements previs dels infants i en l'apropiació cognitiva del objecte patrimonial.

Aquesta activitat és l'exemple més clar de la posada en pràctica de la teoria constructivista en les propostes pedagògiques oferides pel MUHBA, però els dos aspectes mencionats – partir dels coneixements previs i dels fets coneguts, i apropiar-se cognitivament del objecte patrimonial – es repeteixen en major o menor grau en tota

l'oferta educativa. Així, és habitual trobar comparacions amb la vida quotidiana actual (jocs, formes de vestir, vida familiar, hàbits alimentaris, relacions socials,...) per incidir en el primer aspecte; i l'ús d'eines pròpies dels investigadors històrics (documents històrics, mapes antics, imatges, vestits d'època,...)

Projecte Educatiu Integrat.

Dintre d'aquesta lògica constructivista, el MUHBA va un pas més enllà oferint el que denomina [Projecte Educatiu Integrat](#). Aquest va néixer el curs 2010-2011 amb l'objectiu d'esdevenir l'element central del projecte educatiu del museu. La seva intenció és establir vincles directes entre el museu i escoles i instituts, integrant en un mateix projecte activitats a l'escola i activitats al museu.

Actualment, el MUHBA proposa tres projectes emmarcats dintre d'aquest Projecte Educatiu Integrat: Apropia't de la Ciutat, Patrimonia'm, i la Recerca Tutorada.

[Apropia't de la Ciutat](#) és un projecte destinat a l'educació secundària obligatòria que busca confeccionar un currículum de ciències socials a través de l'eix vertebrador de la ciutat de Barcelona. Consisteix en quatre blocs, identificats amb cada un dels cursos de la ESO, anomenats Apropiacions de la polis, Apropiacions artístiques, Apropiacions urbanes i Apropiacions personals. Així, el tercer bloc consisteix en un itinerari autoguiat per etapes, confeccionat conjuntament entre el museu i els docents implicats, on es busca la caracterització dels diferents barris de la ciutat. El resultat és un llibre de viatge confeccionat pels alumnes, on quedin reflectits les experiències dels alumnes.

Al curs 2011-2012, aquest projecte és seguit per 7 escoles des de fa més de dos anys, 1 escola nova i altra escola en preparació pel curs vinent. Aquesta preparació consisteix en una formació del professorat, que té una durada d'un any, i un assessorament pedagògic personalitzat, ja que cada escola escull un tema a treballar.

A final de curs, el museu organitza una trobada amb totes les escoles participants, que presenten els seus treballs a mode d'exposició. En aquesta també col·laboren estudiants de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB, que realitzen un documental individual de cada treball realitzat per les escoles.

Apart dels objectius merament pedagògics i curriculars, hi ha contemplats dos més

transversals: d'una banda es busca la integració i identificació amb la ciutat d'alumnes immigrants, sovint presents en un percentatge important en algunes escoles; i de l'altra es busca la captació de visitants a través de l'entrega de carnets personalitzats a tots els estudiants que donen dret a visites gratuïtes al museu per a ells i els seus acompanyants(familiars, amics,...)

Podem comprovar que el mateix nom del projecte és una declaració d'intencions per part del departament educatiu del MUHBA. El fet d'*apropiar-se* de la ciutat s'associa directament amb l'apropiacionisme característic del constructivisme. Així, la relació entre l'usuari (els estudiants) i l'objecte patrimonial (la ciutat) es dona a través del coneixement construït per l'experimentació i la vivència d'aquest. D'altra banda, un projecte com aquest, pensat en una durada llarga i constant remet directament al que Fontals anomena un model integral de pedagogia museística (Fontals 2003: 114-158), on l'usuari interioritza els coneixements, s'apropia d'ells, a través de les eines ofertes.

El segon projecte educatiu integral ofert pel MUHBA és [Patrimonia'm](#). Aquest projecte està adreçat a educació primària i educació secundària obligatòria. El treball es realitza en col·laboració amb el CRP de Ciutat Vella, la Inspecció d'Ensenyament, el Districte de Ciutat Vella i Abacus. Es tracta d'un projecte molt consolidat, on cada centre treballa a partir d'un element patrimonial de Barcelona, desenvolupant activitats i aprenentatges de forma transversal i globalitzat. L'objectiu principal és l'apropiació del patrimoni històric a través d'un desenvolupament a l'escola, el museu i l'element patrimonial escollit.

Trobem altra vegada el concepte d'apropiació de l'element patrimonial, igual que en cas anterior. Per tant, aquesta activitat es torna a emmarcar clarament dintre dels models integrals, incidint en una durada llarga del projecte i en una integració de diversos aspectes curriculars en aquest.

Per últim, el tercer projecte educatiu integral és la [Recerca Tutorada](#). Aquest projecte, destinat a estudiants de Batxillerat, consisteix en un assessorament i oferiment dels recursos propis del museu per confeccionar Treballs de recerca centrats en les ciències socials. Així, als estudiants que s'inscriuïn en aquest projecte, se'ls proporciona assessorament acadèmic per part d'experts i materials propis del museu: material arqueològic, documents històrics, materials gràfics, etc...

En un altre nivell, aquest projecte continua buscant una apropiació de l'element patrimonial estudiat, a través de l'ús d'eines pròpies de les ciències socials. Igualment, la concreció del treball de recerca en un objecte d'estudi propi del museu afavoreix la identificació de l'estudiant amb aquest.

3.3. El Museu Marítim de Barcelona.

3.3.1. Introducció al Museu.

Els orígens del [Museu Marítim de Barcelona](#) (MMB) cal buscar-los en temps pretèrits; l'any 1378 es signa la Concòrdia entre el rei Pere IV, el Consell de Cent, i la Diputació del General, en la qual s'estipulen els usos i la gestió conjunta de les Drassanes Reials. Al llarg dels segles, a part de l'activitat constructora, la Concòrdia realitzà una tasca educativa en tot allò relacionat amb les activitats marítimes, a més de recopilar i custodiar objectes i documents relacionats amb aquestes.

El MMB pròpiament s'inaugurà el 18 de gener de 1941 a les instal·lacions de les Drassanes Reials, europeïtzant tots els objectes patrimonials dels que disposaven: vaixells, maquetes, portolans, cartes marítimes, eines relacionades amb la navegació i l'activitat pesquera, etc..

L'any 1993 es crea el Consorci de les Drassanes Reials i el Museu Marítim, format per l'Ajuntament de Barcelona, la Diputació de Barcelona i l'Autoritat Portuària de Barcelona. Aquest consorci, basat en la Concòrdia, és actualment l'òrgan gestor del MMB. Per tant, és considerat un ens públic de caràcter local.

L'objectiu principal del MMB és la conservació, estudi i difusió del patrimoni marítim i de la cultura marítima mediterrània i del món en general.

A més de les instal·lacions centrals de les Drassanes Reials, el MMB realitza part de la seva actualitat al Port de Barcelona i a diversos vaixells tradicionals situats al mateix port: el *Santa Eulàlia* (Pailebot de 3 pals, 1919), el *Pòl·lux* (bot de pràctics, 1985), el *Drac* (veler de regates classe *Draggon*, 1966), el *Lola* (llagut de fusta, 1906), i el *Patapum* (barca de fusta, 1931).

Actualment, gran part del MMB es troba en procés de renovació museogràfica, amb

la qual cosa, les seves activitats s'han vist alterades i modificades. Si bé la col·lecció és visitable, aquesta es troba actualment amb una museografia provisional, degut a aquest procés. Pel present estudi no hi ha gaires diferències respecte el projecte pedagògic futur, ja que aquest està desenvolupat i funcional.

3.3.2. Justificació de l'elecció.

Els motius de l'elecció del MMB en el present treball s'agrupen bàsicament en tres: la seva grandària, la seva col·lecció i els seus recursos pedagògics. El MMB és un museu de format mitjà, però amb uns recursos molt potents per la seva grandària institucional. És per això que la seva proposta museològica és àmplia i prou coneguda socialment.

En aquest reconeixement social també intervé el fet que la seva col·lecció és molt particular. L'objecte d'estudi del MMB és, si bé no exclusiu, sí característic; hi ha pocs museus al món dedicats exclusivament al món marítim. Això l'allunya dels denominats museus "tradicionals" (museus d'art, museus arqueològics, eco-museus,...), si bé segons algunes classificacions l'inclouen dintre dels museus etnogràfics. El cert és que la seva col·lecció és molt homogènia i centrada en un aspecte cultural molt concret, característica que obliga a desenvolupar un projecte pedagògic particular i sovint poc extrapolable a altres museus.

L'oferta pedagògica del MMB és molt àmplia, tot i que encaminada en gran mesura a l'educació formal i el públic familiar. Per tant, el seu públic potencial també està bastant acotat, sent més homogeni que en altres museus. Un darrer aspecte que justifica la seva elecció és que els recursos pedagògics del MMB són desenvolupats a través del CREM (Centre de Recursos Educatius del Mar), centre que depèn exclusivament del propi museu.

3.3.3. Els materials pedagògics.

Els materials pedagògics presentats per MMB es poden dividir, de forma general, en dos grans grups: les activitats educatives destinades a al públic estudiant, ja sigui a través de les escoles com a través d'activitats d'estiu; i les activitats educatives destinades a un públic adult. Entre tots dos grups podríem situar les activitats familiars, tot i que el seu nombre és minse per tal de ser considerades un grup particular.

D'aquests dos grans grups, hi ha una clara decantació cap el primer. El mateix CREM (el Centre de Recursos Educatius del Mar) es dedica de forma gairebé exclusiva a les activitats educatives destinades al públic infantil i juvenil. Dintre d'aquest grup, es diferencien les activitats lligades al currículum escolar realitzades al propi museu, activitats curriculars desenvolupades pel museu i realitzades a les escoles, i aquelles englobades dintre de l'educació no formal. Així, la classificació és la següent:

- Activitats Curriculars al museu:
 1. 5 Activitats destinades a Educació Infantil.
 2. 17 Activitats destinades a Educació Primària.
 3. 15 activitats destinades a ESO.
 4. 8 Activitats destinades a Batxillerat.
- Activitats Curriculars a les escoles:
 - 15 Caixes didàctiques transversals.
 - 11 Arxivadors Temàtics específics.
 - 2 Projecte educatiu.
- Activitats no Curriculars: 5 activitats.

L'altre gran grup d'activitats pedagògiques estan destinades a un grup adult. Si bé el seu objectiu principal continua sent la divulgació i l'educació patrimonial, aquest està presentant en conjunt amb altres formes de difusió, com són les jornades gastronòmiques o les jornades i cursos:

- 3 Activitats familiars.
- 6 Jornades gastronòmiques.
- 1 Visita guiada.

La classificació a la web del museu és ben clara a l'hora de dividir aquests dos grans grups. Mentre que les activitats del primer grup es troben en l'apartat [Educació](#), les

propostes del segon grup estan contingudes a l'apartat [Activitats](#). D'aquesta forma el MMB diferencia entre el que és considerat àmbit de la pedagogia del que és considerat àmbit de la difusió.

Les **Activitats educatives** giren entorn aspectes concrets de la cultura marítima, utilitzant aquests com a eix vertebrador de la proposta. A partir d'aquest eix vertebrador es desenvolupen i relacionen conceptes de forma transversal: des de història a llenguatge passant per sociologia o ciències naturals.

Les activitats educatives curriculars que es realitzen al museu es mouen en aquest sentit: a partir d'un tema particular relacionat amb el patrimoni marítim es treballen aspectes puridisciplinars. Per assolir els objectius plantejats en cada activitat, s'utilitzen recursos pedagògics variats, com l'ús i construcció d'aparells de navegació, ús d'escenografies i disfresses, manipular documents i plànols històrics, o l'ús de material multimèdia al Planetari Digital del que disposa el museu.

Aquest enfocament s'emmarca dintre d'un model pedagògic clarament integral, tot i que amb matisos. Si bé els recursos pedagògics estan orientats cap aquest model integral, la durada d'aquestes activitats és curta, per tant no permet un treball educatiu complet. El MMB ofereix un assessorament pedagògic al professorat integral, per tal de desenvolupar projectes pedagògics integrals de més calat, però aquest assessorament no és ofert pel museu de forma estructurada, si no que són els docents els que han de buscar aquest assessorament. En altres paraules, el MMB no ofereix un projecte pedagògic integral, si no que assessora al docents que ho vulguin desenvolupar a les seves aules.

Les activitats educatives curriculars realitzades a l'escola suposen un pas més enllà de les anteriors en aquest model pedagògic integral. Tot i que no és condició necessària realitzar alguna activitat al museu per poder desenvolupar aquestes, totes estan relacionades entre sí, per tant l'activitat al museu i l'activitat a l'escola s'han d'entendre com un conjunt.

Aquests materials són de dos tipus. El MMB ofereix una sèrie de Caixes Didàctiques en servei de préstec. Estan pensades per preparar o aprofundir en els temes tractats en alguna activitat realitzada al museu, per tant estan relacionades entre sí. Aquestes caixes inclouen diversos materials i jocs segons la seva temàtica i els infants als

quals va dirigida: sextants, quadrants, portolans, planisferis, maquetes de vaixells, plànols, cartes de navegació, fotografies, llibres, reculls de premsa, jocs, joguines, o vídeos. Totes inclouen a més un dossier pel professorat on s'expliquen l'ús i recursos pedagògics a utilitzar. A més, el CREM ofereix el seu servei d'assessorament del professorat per tal d'individualitzar aquestes activitats.

L'altre tipus de materials són els Arxivadors Temàtics, que consisteixen en carpetes amb publicacions divulgadores i dossiers realitzats al museu relacionats amb un tema en particular. Normalment aquests arxivadors són més independents de les visites al museu, tot i que alguns recomanen de forma explícita la realització de l'activitat relacionada al MMB; a més de no ser tan transversals com les Caixes Didàctiques. El seu contingut està enfocat per un treball més concret, centrat en una matèria curricular però des d'un enfocament alternatiu. Com exemple, amb l'Arxivador "*Descobriments*" es treballa aspectes de la història europea des del punt de vista de la cultura marítima.

El MMB també ofereix dos projectes educatius integrals, on es combinen algunes activitats al museu amb un treball integral transversal a l'escola. Aquests dos projectes presenten un clar enfocament constructivista i d'apropiació del patrimoni, ja que la base sobre la que es treballa consisteix en l'ús de materials relacionats amb el món marítim de forma continuada i prolongada en el temps, mentre que d'altra banda demana involucrar-ne als usuaris de forma plena en el patrimoni marítim.

Les Activitats no curriculars destinades al públic infantil i juvenil estan pensades per als mesos no lectius, especialment Nadal i vacances d'estiu. És per això que estan plantejades a mode de casals agrupant els usuaris per franges d'edat. La seva component és molt més lúdica que les activitats anteriors, però continuen presentant una component divulgadora essencial. És per això que parteixen d'una temàtica en concret per, a partir d'aquesta, realitzar tota una sèrie de tallers, jocs i visites on el component principal és l'aspecte lúdic.

Les **activitats per al públic adult** s'agrupen segons el perfil del seu destinatari.

Les activitats familiars es troben a mig camí entre les propostes educatives i les propostes adultes, ja que conté conceptes de les dues. Estan pensades per fomentar la col·laboració tant de pares com d'infants, a través de diverses proves com a jocs de pistes. Aquestes activitats són autoguiades i busquen una apropiació del patrimoni clara a

partir del joc.

Les Nits Gastronòmiques són una sèrie d'activitats a mig camí entre la pedagogia i la gastronomia. Estan presentades com sopars temàtics, però el component divulgatiu és intencionat i evident. Al igual que moltes activitats infantils utilitzen el joc com a eina pedagògica divulgadora, aquestes utilitzen la gastronomia com a eina per conèixer i sensibilitzar al usuari sobre un patrimoni cultural i natural concret.

La Visita Guiada que s'ofereix actualment es realitza per una de les exposicions temporals que oferta el MMB. Aquesta visita guiada està pensada com una activitat dinàmica i que traspassi la pròpia exposició. Per això ofereixen als usuaris una sèrie de recursos com dossiers, fotografies o publicacions que els permet aprofundir en la temàtica.

3.3.4. L'entrevista.

El dia 14 de novembre del 2011 es va realitzar l'entrevista personal a les instal·lacions del CREM (Centre de Recursos Educatius del Mar), a les Drassanes Reials. La persona que va respondre en nom del museu va ser l' Ismael Garcia, tècnic del CREM.

El CREM depèn directament del Departament de Gestió Tècnica , on s'inclouen també els departaments de restauració i investigació. El departament educatiu compta amb 5 persones dedicades exclusivament a aquest departament: una cap de departament, dos tècnics i dos persones de suport. El seu pressupost depèn també del Departament de Gestió Tècnica. Les activitats diàries les realitza una empresa externa, que és la que desenvolupa les escenografies, els actors i el tracte amb els usuaris.

El programa d'activitats es fix cada any, desenvolupades pel mateix CREM, sobre la base marcada per l'èxit de les activitats anteriors, per les noves propostes museogràfiques i per criteris expositius. Això vol dir que hi ha una primacia de la museografia al discurs interpretatiu, però sempre des d'un treball en conjunt entre tots els departaments. De fet, el MMB funciona, en aquest sentit, a partir de grups de treballs on s'integren tècnics dels diversos departaments. És per això que les opinions i les decisions dels CREM són molt tingudes en compte a l'hora de desenvolupar una exposició.

Les activitats fixes són molt adaptables segons les necessitats dels demandants.

Fins i tot el CREM ofereix la possibilitat de realitzar alguna activitat “a la carta”, en coordinació amb el professorat responsable. Igualment, el servei d'assessorament del CREM ofereix la possibilitat de realitzar un seguiment i coordinació amb les escoles que ho demanin per poder desenvolupar activitats dintre de l'escola, més enllà de les Caixes Didàctiques i els Arxivadors Temàtics. En aquest sentit, el CREM també ha engegat un [bloc amb els recursos pedagògics](#) destinats a les escoles, que pretén ser un referent per als docents.

En quant l'autoavaluació, és l'empresa externa educadora la que s'encarrega cada final de projecte de realitzar un informe. Igualment, cada cert temps s'encarrega a una empresa especialitzada una anàlisi de públic. La conjunció dels informes de final de projecte, junt amb el treball conjunt dels educadors del CREM donen una idea de les fortaleeses i les debilitats de cada activitat. Els resultats i el nivell de demanda de les activitats marquen el nivell d'èxit d'aquestes. El que sí que no hi ha és una avaluació continuada, principalment per manca de recursos humans i de temps del propi CREM.

El CREM forma part del Consell de Coordinació Pedagògica, a més d'assistir a moltes jornades del sector. Igualment, tenen un conveni de col·laboració amb la Universitat de Huesca, dintre del màster de Museografia, a més d'algunes col·laboracions puntuals amb l'ICE de la Universitat de Barcelona. Per últim, un dels projectes que es realitzen al CREM es fa en col·laboració amb el, mentre que altra activitat es fa dintre d'un dels vaixells de la companyia *Grimaldi Lines*.

3.3.5. Anàlisi de les propostes educatives.

El MMB presenta una àmplia gama de propostes educatives, si bé quantitativament es centren en aquelles orientades al públic escolar.

Aquestes activitats escolars presenten una sèrie de característiques que les emmarquen dintre de la pedagogia constructivista i a mig camí d'un model integral, un model mediacionista i alguns aspectes del model historicista. Del primer model són exemples els projectes integrals i les propostes dedicades a ampliar les activitats a l'escola i fora del MMB. Del segon model en són més pròpies aquelles activitats més lúdiques, com els casals, on el que es busca és sobretot la sensibilització cap l'objecte

patrimonial. Del tercer model en trobem algun aspecte sobretot en les activitats curriculars, ja que és el model que sovint es troben a les escoles.

El model pedagògic canvia en les activitats destinades a un públic no escolar. Les activitats familiars són eminentment mediacionistes, centrades en fer servir el joc com a pont entre la família i l'objecte patrimonial, per tant amb una vocació apropionista i sensibilitzadora cap aquest. D'igual forma s'han de veure les nits gastronòmiques, on s'utilitza la gastronomia com eix vertebrador d'una activitat on es busca el coneixement (apropiació) i l'apreciació (sensibilització) d'un patrimoni marítim molt concret.

Davant el gran nombre d'activitats que ofereix el MMB, en destaquen tres en concret per la seva originalitat i per ser un referent dintre del model pedagògic del museu.

L'arxivador temàtic [Cervantes i les Galeres](#) és un recurs pedagògic destinat a alumnes de ESO que prèviament hagin fet la visita al museu, centrant-se en la relació de l'escriptor amb les galeres i especialment amb la Batalla de Lepant. Aquest arxivador conté:

- Dossier sobre Cervantes: la seva vida, la seva obra literària i referències a les galeres en els seus textos, a més d'un recull d'aquests textos.
- Multimèdia sobre la Batalla de Lepant, la Galera Joan d'Àustria (present al MMB) i el Tracte d'Argel.
- Multimèdia sobre les Torres de Guaita a la costa catalana i la pirateria musulmana.
- Llibres de text: Don Quixot, Entremeses, La Ruta dels corsaris, La Batalla de Lepant, i un Abecedari sobre paraules en desús utilitzades al Quixot.
- Articles de revista sobre la Batalla de Lepant.

L'objectiu d'aquesta activitat és tractar i estudiar temes de llenguatge i literatura espanyola a través de fets històrics relacionats amb el món marítim i amb el patrimoni cultural mediterrani. Es tracta així d'utilitzar un tema específic per treballar matèries en principi alienes a aquest, com pot ser la literatura. Per això el MMB ofereix materials que relacionen directament aquests dos conceptes. L'activitat contempla un doble objectiu principal: d'una banda busca unes competències lingüístiques i literàries concretes, i de l'altra busca apropar el patrimoni marítim als escolars. És per això que la proposta conté tant elements d'un model pedagògic historicista com elements d'un model pedagògic mediacionista. El primer es relaciona amb el currículum escolar de l'educació formal

(llengua i literatura), mentre que el segon es relaciona amb la sensibilització cap el patrimoni cultural (les galeres, la vida del mariner, etc...). Les eines emprades són diverses: textos, gravats antics, mapes, fotografies i diagrames que faciliten l'assoliment dels objectius marcats.

El projecte [Imitant Monturiol](#) és un projecte integral ofert a escoles d'educació secundària de caire transversal on s'aglutinen conceptes de llengua estrangera, ciències naturals, ciències socials, matemàtiques i tecnologia. Aquest projecte es realitza en col·laboració amb el [CESIRE-AulaTec](#), (Aula de recursos de tecnologia), l'Escola d'Enginyers Tècnics Industrials de Barcelona i el mateix MMB. Es tracta d'un projecte integral que gira al voltant de la figura de Narcís Monturiol i els submarins. Consisteix en, a partir de l'exposició Immersió: Narcís Monturiol i l'aventura del fons del mar, les escoles adscrites treballin en un projecte tecnològic. El MMB ofereix tres possibilitats:

- Construcció d'una maqueta d'un submarí, ja sigui merament decoratiu o amb capacitat d'immersió i propulsió.
- Disseny d'una plana web on es recullin els resultats del treball, que contengui com a mínim un resum en llengua estrangera i una obra de teatre relacionada amb la vida de Narcís Monturiol.
- Altres treballs científics relacionats.

L'activitat contempla una trobada final amb totes les escoles participants on es mostrin els treballs confeccionats per cada una, al mateix MMB.

Tant el museu com el CESIRE posen a disposició dels docents i les escoles assessorament científic i pedagògic per dur a terme l'activitat, ja sigui a través de planes web confeccionades expressament com a través de materials i eines de suport.

L'activitat està pensada per una durada mitjana, amb la qual cosa es pretén un treball profund per part dels alumnes. Per això, aquest projecte s'emmarca en un model pedagògic integral, on s'entrellacen elements de diverses matèries. La idea principal és apropar als estudiants al món tecnològic a partir del patrimoni cultural, a la vegada que busca una apropiació d'aquest. És així una activitat clarament constructivista, on els coneixements s'adquireixen a través de l'experiència i el tracte diari amb elements culturals.

Les propostes [Nits Gastronòmiques del Norai](#) són un conjunt d'activitats en forma

de sopars-col·loquis destinades a un públic adult. Aquestes activitats suposen una forma nova d'apropar el patrimoni marítim a un públic no escolar a través d'eines i elements propers als usuaris com és la gastronomia. En principi, un sopar no sembla una activitat pedagògica, però l'ús que en fa el MMB d'aquests fan que tinguin una vocació clarament divulgadora i educadora. Es tracta d'utilitzar la gastronomia com a eina per aprofundir i difondre el patrimoni marítim, de igual manera que s'usa el joc simbòlic o les activitats lúdiques per apropar aquest mateix patrimoni a infants.

Les activitats consisteixen en uns sopars i tertúlies temàtics on es tracten aspectes culturals, tot relacionant-los amb la gastronomia, com *El peix de proximitat*, *El peix a la barca*, *Peix i la sal*, o *Les verdures de la mar*, buscant el reconeixement del patrimoni pesquer i marítim per part dels usuaris.

Aquestes propostes es situen així dintre d'un model clarament mediacionista, on la gastronomia és utilitzada com una eina que estableix la relació i el diàleg bidireccional entre l'usuari i el patrimoni. El propi museu incideix en la vessant divulgadora de les jornades, però per altra banda, aquestes activitats queden fora de l'àmbit exclusiu del CREM, tot i que col·labora en la seva preparació. Tot i així, el caràcter educatiu hi és ben present..

3.4.El Museu d'Història de L'Hospitalet de Llobregat.

3.4.1.Introducció al Museu.

El [Museu d'Història de L'Hospitalet](#) és un museu local destinat a promoure i fer conèixer el patrimoni històric i artístic de la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat.

Aquest museu s'inaugurà l'any 1972, davant el gran fons patrimonial del que disposava l'ajuntament, en especial d'art contemporani. Per tal de museïtzar aquest patrimoni, l'ajuntament adquireix l'any 1969 la Casa Espanya, una masia del segle XVI que es restaurà aquest mateix any, ja amb la idea de convertir-la en un equipament cultural.

El seu objectiu principal és difondre tot el patrimoni hospitalenc per tal de crear una consciència col·lectiva en la ciutadania de la ciutat. Per tant, és un museu pensat en clau

social. Aquest fet incideix molt en la pròpia museologia del museu, tant en les seves exposicions com en la confecció dels materials pedagògics.

La col·lecció del Museu de l'Hospitalet és molt heterogènia, ja que inclou des de obres d'art contemporani i renaixentista fins a un extens fons etnogràfic (món rural) i tècnic (món industrial)

Tot i no pertànyer directament al museu, aquest desenvolupa algunes activitats en patrimonis immobles que, o bé són propietat del Ajuntament (Tecla Sala, Ajuntament, Can Riera) o bé tenen una importància cabdal en la història de la ciutat (Can Sumarru, la Remunta, la Farga,....)

3.4.2. Justificació de l'elecció.

El Museu d'Història de l'Hospitalet presenta una sèrie de característiques que el fan diferent de la resta de museus estudiats. Potser les seves característiques més destacables en aquest sentit són la seva col·lecció tan heterogènia com presentar una grandària institucional petita. Així, el seu fons inclou obres d'art contemporani, retaules renaixentistes, eines i estris provinents del món rural, objectes relacionats amb la industrialització, ...

El seu format és de mida petit; es tracta d'un museu local que es sustenta amb part dels recursos provis de l'àrea de cultura de l'ajuntament. Igualment, les seves instal·lacions són de mida petita, però suficient per poder mantenir la seva col·lecció d'art a més d'algunes exposicions temporals. Això també es reflecteix en els recursos humans i econòmics destinats a les intervencions pedagògiques del museu.

Altra característica que fa aquest museu diferent és la seva clara funció social. El Museu d'Història de l'Hospitalet té, entre els seus objectius principals, fomentar i afavorir la cohesió social en una ciutat que precisament té en la poca identificació veïnal amb la ciutat un dels seus grans problemes. Aquest afany cohesionador i integrador es reflecteix en les diverses propostes pedagògiques ofertes pel museu.

3.4.3 Les propostes pedagògiques.

Les propostes pedagògiques plantejades pel Museu d'Història de l'Hospitalet es poden dividir bàsicament en dos tipus: les rutes i les exposicions.

[Les Rutes](#) són recorreguts i/o visites a edificis emblemàtics de la ciutat, realitzats per monitors/es i oferts exclusivament a col·legis. El nombre de rutes actualment són de 7: *Visita a l'Ajuntament*, *Ruta de la Revolució Industrial*, *Coneixes la Remunta?*, *Descobreix a Puig i Gairalt*, *Descobreix la Tecla Sala*, *Industrialització de l'Hospitalet*, i la *Vila vella de l'Hospitalet*. Aquestes visites estan adaptades segons el nivell educatiu dels usuaris. Així, el museu proposa:

- 8 rutes per a educació primària
- 8 rutes per a educació secundària
- 2 rutes per a Batxillerat.

Esporàdicament, en dates concretes, el museu ofereix aquestes mateixes rutes per al públic general, sempre seguint un guió adaptat del que s'ofereix a les escoles d'educació secundària.

Aquestes rutes consisteixen, de forma general, en una visita guiada a una o unes instal·lacions emblemàtiques i relacionades amb la temàtica de la ruta, sempre seguint un guió de treball. Per emfatitzar alguns conceptes, les visites també inclouen la manipulació d'objectes geomètrics, fer dibuixos d'alguns elements, o algun taller. Totes les rutes acaben a més amb una posada en comú del que s'ha après.

[Les exposicions](#) que ofereix el Museu d'Història de l'Hospitalet són dos permanents i algunes temporals que varien depenent de l'època de l'any i de la disponibilitat d'espai. Les dos exposicions permanents corresponen a la col·lecció d'art contemporani i renaixentista d'una banda, i de l'altra al fons etnogràfic i tecnològic que posseeix el museu, articulats a través de la història de la ciutat. Actualment el museu té programades per aquest curs, 7 exposicions temporals, les quals també ofereixen activitats pedagògiques.

L'exposició permanent La col·lecció d'art de l'Hospitalet ofereix diverses activitats pedagògiques dirigides tant a públic escolar com a públic general, col·lectius específics, etc... Aquestes activitats es poden agrupar en visites comentades, tallers didàctics i un dossier didàctic pensat principalment per escoles, però utilitzable per qualsevol col·lectiu

interessat.

Les visites comentades són totalment a la carta, on és l'usuari qui demana les característiques d'aquesta. Així, aquestes visites s'adapten totalment a les necessitats del col·lectiu.

Els tallers d'art consisteixen en uns treballs manuals relacionats amb l'art contemporani, amb l'objectiu de conèixer el llenguatge plàstic sempre des de l'experimentació.

L'altra exposició permanent és l'Hospitaller i la seva història, la qual també ofereix un dossier didàctic per al públic, a més d'articular un projecte integral adreçat i confeccionat per a educació infantil, primer, segon i tercer cicle d'educació primària, educació secundària, batxillerat i per a col·lectius (gent gran, associacions, famílies). Aquest dossier consta de dues parts: una primera on es volen assolir uns objectius didàctics plantejats, a través de continguts, procediments, actituds i valors; i una segona part que inclou una proposta de treball segons el nivell del usuari, enquadrada en cada una dels àmbits de l'exposició (Arrels, La ciutat, Guanyant drets i Suma de futur).

3.4.4. L'entrevista.

L'entrevista es va realitzar el dia 16 de novembre, a la Casa Espanya, amb el Josep Maria Solias, director del Museu d'Història d'Hospitalet. Ell és el màxim responsable de l'educació al museu, degut a que no existeix un departament pedagògic propi. El director, junt amb dos tècnics i dos administratius s'encarreguen de tot el museu, inclòs tota la part pedagògica.

Aquesta organització fa que la confecció i la posada en marxa de les activitats pedagògiques siguin realitzades per dos empreses externes. Per les exposicions estables i les rutes, és el director i el tècnic qui demana a les empreses les línies generals del que volen, i les empreses externes el desenvolupen, per obtenir després el vist-i-plau del museu. En canvi, les exposicions temporals ja venen totalment desenvolupades des de la Diputació de Barcelona i des de la Xarxa de Museus Locals de Catalunya. Això significa que les propostes pedagògiques ja venen desenvolupades, de tal forma que el museu només ha d'adaptar als visitants tipus aquestes.

Aquestes activitats són mínimament adaptables a les exigències dels usuaris, però ni hi ha ni assessorament als docents ni cap tipus de captació a les escoles, per falta de recursos.

L'autoavaluació es realitza mitjançant qüestionaris als usuaris, i alguna vegada mitjançant una observació participant dels mateixos treballadors del museu. Igualment, hi ha un diàleg continu i fluid entre els educadors de les empreses externes i el museu.

El Museu d'Història de l'Hospitalet depèn totalment de l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat. Això vol dir que ha de compartir tant recursos econòmics com recursos materials amb la resta d'equipaments culturals municipals. Si bé és el museu un dels més beneficiats a l'hora de la distribució de recursos, també ho és que molts ingressos del museu van directament a les arques del Ajuntament.

El Museu d'Història de l'Hospitalet està integrat a la Xarxa de Museus Locals, de la que és un dels promotors i pertany a l'òrgan gestor. Igualment té convenis de col·laboració amb el departament de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona.

3.4.5. Anàlisi de les propostes pedagògiques.

Les rutes o activitats proposades pel Museu d'Història de l'Hospitalet consten de recorreguts i/o visites a edificis singulars en la història del municipi per part d'educadors, i basades sobre un guió de treball. Així, l'eix sobre el que es desenvolupa l'activitat és aquest guió, molt vinculat al currículum escolar i a les matèries a tractar. Els educadors també utilitzen algunes eines auxiliars com plànols, fotografies antigues, diagrames i material multimèdia.

Per tant, una primera impressió és que aquestes activitats s'apropen molt a un model pedagògic historicista i a un model simbòlic social. En efecte, els materials proposats incideixen bàsicament en els coneixements difosos pels educadors i en la idea de construcció social simbòlica, buscant una cohesió social i una adhesió a una identitat social i cultural concreta, com seria la identitat de "ciudadà/na de l'Hospitalet de Llobregat".

Tot i així, la forma de tractament de les dades amb els usuaris, fent-los participants i formadors d'opinions fa que aquestes activitats s'enquadrin també en una educació com a pont, on no són les eines utilitzades les que creen aquests ponts, si no és el mateix

educador el que crea els ponts entre l'usuari i l'objecte patrimonial. És a través d'aquesta relació, d'aquesta forma de presentar l'objecte, que l'usuari pren consciència d'aquest i comença el procés d'apropiació patrimonial.

Algunes activitats inclouen una proposta de treball posterior a l'escola, tot i que es tracta d'indicacions generals més que no pas un desenvolupament exhaustiu d'activitats a l'escola.

Potser aquesta metodologia no és tan eficaç a l'hora de construir el coneixement que hem vist fins ara, però compleix perfectament un dels objectius plantejats: el de fomentar i promocionar el sentiment de pertinença cap a la ciutat a través del seu patrimoni cultural i la seva història. En aquest sentit, aquestes propostes pedagògiques compleixen la seva funció perfectament.

Les activitats relacionades amb [les exposicions](#) van un pas més enllà de les rutes. Aquestes ja busquen una construcció cognitiva més complexa i duradora, més a llarg termini, per tant segueixen un model més mediacionistes i integrals, a partir de treballs transversals, tant en el museu com en l'escola o l'associació.

L'exposició [l'Art en l'Hospitalet](#) proposa tant visites guiades adaptades a les exigències del col·lectiu sol·licitant, tallers plàstics per entendre el concepte d'art contemporani i les seves característiques, i un dossier centrat en el fet artístic. Aquest dossier parteix de la base que el fet artístic és una realitat tangible, material i acord amb les circumstàncies socials i culturals que l'envolten. A partir de cinc apartats relacionats amb el fet artístic (Matèria, Llenguatge, Qualitats, Comunicació i Estètica), l'activitat incideix en el caràcter expressiu i comunicatiu de l'obra de l'art.

La forma de treballar aquests aspectes és semblant a la proposada a les Rutes: l'educador condueix, a través de les imatges i les mateixes obres d'art, a l'enteniment i la sensibilització cap aquestes. Per tant, s'estableixen ponts a partir de l'educador, no a partir d'eines utilitzades pels usuaris. En aquest sentit, aquesta activitat, tenint un rerefons constructivista, incideix en un model historicista, però amb característiques d'un model mediacionista, ja que l'objectiu últim no és tant la integració del coneixement amb altres àrees, si no més bé la sensibilització i l'apropiació a través del coneixement objectiu.

L'exposició [L'Hospitalet i la seva història](#) és una proposta amb un caire més integrador que l'anterior, però amb la finalitat ben marcada de crear vincles d'identificació

entre l'usuari i la ciutat, a través del coneixement de la història i de la realitat social de la població. Per assolir aquest objectiu, l'activitat es divideix en quatre apartats (*Arrels, La ciutat, Guanyant drets i Suma de Futur*), on es treballen aspectes clau per entendre aquesta realitat. Cada apartat es centra en algun element patrimonial i s'analitza la seva repercussió i importància històrica i social per la ciutat. Per això s'utilitzen documents històrics, objectes quotidians, escenografies, aparells interactius i documents fotogràfics. La metodologia consisteix en entendre els aspectes clau proposats a partir d'eines properes i significatives, com l'arribada del tren a la ciutat, la parcel·lació agrícola de la població preindustrial, la connexió elèctrica de barris dormitori, la posada en marxa de indústries característiques com la Farga, etc... Aquests aspectes clau estan plantejats de tal forma que l'usuari tingui, al final de l'activitat, una visió social i històrica holística de la ciutat, per tal de despertar el sentiment de pertinença a la població.

Igualment, el treball de l'educador en aquesta activitat és molt important, ja que segueix sent l'element que construeix els ponts entre l'usuari i l'objecte patrimonial. Tot i així, ara l'objectiu últim és la creació de vincles, la sensibilització ja no cap a l'objecte patrimonial, si no cap a la ciutat en sí, sempre des del coneixement i la valoració del seu patrimoni.

4. Anàlisi Comparativa.

4.1. Adscripció als marcs teòrics.

L'anàlisi de les diverses propostes pedagògiques dels museus analitzats demostren, en primera instància, que les activitats oferides s'emmarquen en diferents models teòrics segons el públic objectiu al qual s'adrecen.

Seguint la divisió de models d'educació patrimonial desenvolupada per Fontals (Fontals, 2003:114-158), de forma molt general, tots els museus presenten tres adscripcions a 3 models teòrics diferents, depenent del públic destinatari:

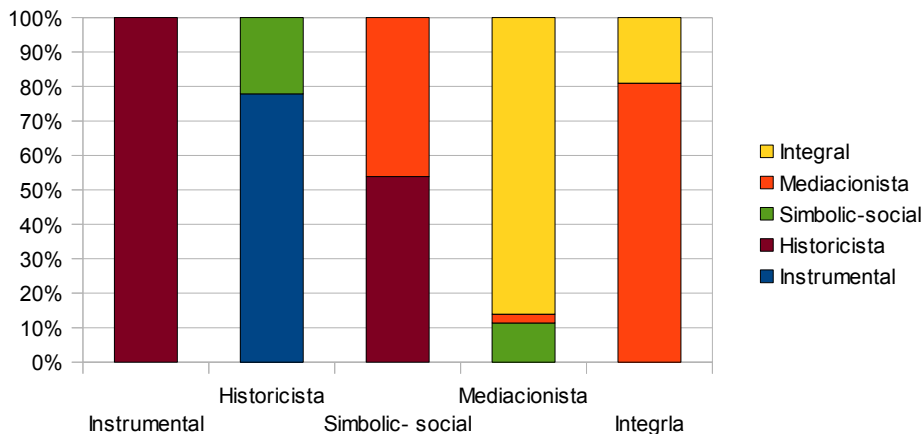
- **Públic General:** El model teòric dominant per aquest tipus de públic és el model Instrumental i el model Historicista. En aquestes activitats predominen o bé les visites

guiades o bé les visites autoguiades. Aquests casos es sustenten primordialment en la interpretació a curt termini, amb la profusió de dades empíriques i atorgant a l'objecte patrimonial el paper principal. Es busca una interpretació del patrimoni ràpida i efectiva, de forma objectiva i sense tenir en compte els aspectes subjectius dels participants. Les eines més habituals són plànols i guies autoguiades o la visita guiada per part d'un educador especialista.

- **Públic Familiar:** Les activitats destinades a un públic familiar es troben, de manera general, a mig camí entre un model mediacionista i un model historicista, amb alguns trets del model simbòlic-social. Comparteix amb el grup anterior el caràcter objectiu de l'objecte patrimonial, a més del rol principal. Però a diferència d'aquest, les activitats busquen expressament una sensibilització cap l'objecte patrimonial i un aprenentatge determinat, particular. En aquests casos, les eines pedagògiques estan pensades per que els usuaris puguin començar a construir-se el seu propi coneixements, però sempre des d'una interpretació objectiva.
- **Públic Escolar:** Aquestes activitats són molt més elaborades pedagògicament que la resta. El model al qual s'adscriuen és generalment integral, tot i que comparteix molts aspectes del model mediacionista. La gran quantitat d'eines i recursos pedagògics que ofereixen, la utilització d'eines que promouen la construcció del coneixement (mapes, fotos, instruments de treball propi de certes activitats, elements propis de la infància, documents originals, ...) i sobretot la concepció de l'aprenentatge com una acció educativa on s'integra el museu, l'escola i la via diària afirmen l'adscripció a aquest model integral. Òbviament, algunes activitats incideixen més en aquest fet que altres, però de forma general, les activitats destinades a aquest públic (ja sigui dintre de l'àmbit de l'educació formal com dintre de l'àmbit de l'educació no formal) busquen expressament una acció educativa on s'interioritzi el coneixement a llarg termini.

Si es consideren les activitats proposades de forma independent, l'adscripció a un únic marc teòric es fa gairebé impossible, degut a la gran varietat de propostes. És per això que emmarcar cada museu en un model pedagògic només és possible per aproximació. A la gràfica següent es relacionen les activitats amb els diversos marcs teòrics pedagògics als que s'adscriuen. A la primera columna s'observa que les activitats

considerades Instrumentals presenten en un 100% aspectes del model Historicista. D'igual forma, la segona columna posa de manifest que el 80% de les activitats adscrites al model Historicista presenten característiques del model Instrumental, mentre que prop d'un 20% mostren característiques del model Simbòlic – Social.

Models Pedagògics de les activitats

El mateix es pot dir de la resta de columnes, on es mostra que, excepte en un tant per cent molt baix de les activitats considerades Mediacionistes i Integrals, totes les propostes presenten aspectes d'altres models.

És per això que parlar de l'adscripció a un model teòric concret és difícil. El que sí es pot fer és relacionar cada grup d'activitats al model dominant, tal com ha quedat reflectit abans.

D'una forma més particular, i seguint l'anàlisi dels materials pedagògics anterior, es pot caracteritzar a cada museu segons el model dominant de les activitats.

EI MNAC.

El MNAC presenta una clara distinció entre les activitats per adults i les activitats oferides per al públic escolar i familiar. Les primeres es basen de forma clara en el model Instrumental, ja que són activitats basades en el coneixement passiu i interpretatiu. D'igual manera, els continguts són obertament historicistes, concentrant-se en dades empíriques relatives al objecte patrimonial. Tot i això, alguna activitat, com la visita als magatzems, busquen una sensibilització i una apropiació –tot i que incipient – cap l'objecte patrimonial

(en aquest cas el museu en sí).

Les segones s'adscriuen més cap a un model mediacionista, seguint una educació com a pont. Aquesta adscripció es dona sobretot per l'enfocament de les activitats. Especialment les enfocades als més petits, estan articulades mitjançant jocs, contes, cançons, disfresses, pintures, tallers, etc... que precisament el que fan és tendir ponts entre l'usuari – en aquests casos els infants i/o les famílies – i l'objecte patrimonial. A partir de les experiències viscudes es construeix el coneixement a nivell personal.

En moltes d'aquestes activitats, sobretot en les dirigides per a les famílies, es poden distingir certs aspectes del model Simbòlic-social, atès que el museu relaciona sovint la peça d'art amb la història de Catalunya i el fet català. Es busca així una identificació entre els usuaris i uns valors socials i culturals concrets.

Dintre d'aquest gran grup, hi ha activitats que s'emmarquen clarament en un procés educatiu difusor, centrat en un model integral. Són aquelles activitats, que busquen precisament una difusió en el temps llarga, integrada entre el museu, l'escola i l'espai personal del usuari. Igualment es busca una transversalitat entre diversos àmbits del coneixement, des de les ciències socials a les matemàtiques. Aquestes activitats són més escasses que la resta, i sovint condicionades a la predisposició de l'escola, els docents o els pares a seguir-la.

Havent caracteritzat les diverses activitats proposades pel MNAC, es pot considerar aquest com a un museu de descobriment amb alguns aspectes propis d'un museu sistemàtic. En aquest cas, es tracta doncs d'un museu on es combina un coneixement objectiu del objecte patrimonial, però usant un aprenentatge constructivista, on és el propi visitant el que es construeix el coneixement. Tanmateix, hi ha algunes activitats, sobretot aquelles destinades al públic més infantil, que tendeixen cap a un museu constructivista, on el coneixement, apart de construït, és subjectiu i propi de cada infant.

El Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, d'igual manera que el MNAC, presenta una clara distinció entre les activitats destinades a un públic escolar i les activitats destinades a un públic general. S'ha de dir però que la varietat en aquestes últimes supera quantitativament les proposades pels altres museus analitzats.

El MUHBA és el que presenta més activitats que s'adscriuen al model integral i més desenvolupades són aquestes. En l'anàlisi de les activitats proposades ja s'ha posat de manifest el grau de desenvolupament, d'implantació i d'èxit de les propostes que segueixen el model integral. En aquestes, el plantejament durant diversos cursos, l'ús d'eines, documents, mapes i fotografies propis dels investigadors, l'aspecte transversal de les activitats, i sobretot la intencionalitat de que siguin els usuaris els que es construeixin el coneixement a partir de la seva pròpia experiència dilatada en un temps considerable, afirmen clarament aquesta adscripció al model integral i a una educació difusora i com a pont.

La resta d'activitats destinades al públic escolar es situen en un model entre mediacionista i integral, però a un nivell molt més baix que les activitats anteriors. Tot i així, el departament pedagògic del MUHBA insisteix en enfocar totes les seves activitats des d'un model integral, buscant activament tant l'assessorament com la complicitat dels docents. Aquestes activitats es centren en una educació com a ponts, entenent aquesta en els paràmetres constructivistes. També hi és present cert nivell historicista, degut sobretot al tipus d'objecte patrimonial dominant, de tal forma que és gairebé inevitable.

Les activitats per a un públic general es situen en un model molt proper al historicista, principalment pel tipus de patrimoni que presenta el museu, i pel tipus d'activitats. Tanmateix, algunes propostes s'apropen també a un model mediacionista, però amb les limitacions que conté aquest tipus d'activitats.

Amb tot això, podem considerar el MUHBA com un museu ordenat segons les activitats per a públic general; com un museu del descobriment segons les activitats escolars i familiars; i com un museu netament constructivista en les activitats que segueixen un model integral. Igualment, es pot considerar aquest museu com el més constructivista dels quatre museus estudiats.

EI MMB.

El Museu Marítim de Barcelona directament considera com a responsabilitat del CREM les activitats destinades al públic escolar, mentre que la resta d'activitats es situen en un plànol més interdisciplinar. Així, les activitats ofertes al públic escolar presenten l'ús de recursos pedagògics que els situen clarament en un model mediacionista, amb alguns elements del model integral. El MMB busca intensament la integració i la transversalitat a les seves activitats escolars i familiars, sobretot degut a la seva col·lecció tan característica. Igualment, tot el conjunt d'activitats pensades per donar una continuïtat a l'escola incideixen precisament en això, en buscar una integració i una transversalitat més completa.

Les activitats ofertes al públic adult són escasses, però destaquen per presentar unes de les poques activitats clarament mediacionistes dedicades a un públic no escolar. Per aquest motiu, aquestes activitats s'han de considerar necessàriament com mediacionistes.

Així, en conjunt el MMB s'emmarca dintre del que seria un museu del descobriment, però amb bastants elements de museu constructivista. La primera classificació ve donada per la sèrie d'activitats relacionades directament amb l'objecte patrimonial del museu, molt característic. D'altra banda, la implicació i intenció del CREM en quant a desenvolupar les activitats de forma transversal i integral, de tal forma que l'objecte patrimonial esdevingui un fil conductor que ajudi a construir el coneixement.

El Museu d'Història de l'Hospitalet.

Aquest últim museu presenta unes activitats molt concretes i molt centrades en uns objectius molt específics, condicionats per la realitat social del seu entorn, i per les limitacions econòmiques i humanes. En aquest sentit, les rutes segueixen un model mediacionista i historicista. Aquestes dos característiques responen als objectius plantejats pel propi museu: la identificació amb l'objecte patrimonial i la identitat segons uns valors socials i culturals concrets.

Les altres dos activitats segueixen més un model constructivista, però amb elements simbòlic-social i historicistes, seguint els objectius comentats anteriorment.

D'aquesta manera, el Museu d'Història de l'Hospitalet s'emmarca en el que és un

museu ordenat, amb alguns elements d'un museu del descobriment; en aquest museu s'identifiquen uns aprenentatges passius i coneixement subjectiu, amb uns aprenentatges objectius amb un coneixement també construït.

4.2.Relacions amb altres elements museològics.

Fins ara, s'ha comprovat com tots els museus analitzats segueixen diversos tipus de models pedagògics i de tipus d'educació a l'hora de confeccionar i realitzar les activitats pedagògiques. Aquesta diversitat, com s'ha vist, respon bàsicament al tipus de visitant i al nivell d'implicació amb altres institucions educatives, principalment escoles. És aquest element el que més determina, doncs, el tipus d'activitat.

Altres elements que defineixen el model pedagògic de forma decisiva són els objectius plantejats pel propi museu. Això és ben evident en el cas particular del Museu d'Història de l'Hospitalet, on es condiciona el tipus d'activitats a l'objectiu de la identificació dels usuaris a unes realitats socials i culturals concretes. En altres museus, aquests objectius hi són presents, però de forma més diluïda.

En canvi, elements a priori més definitoris com poden ser els recursos econòmics o els recursos humans són importants, però no definitoris. Els museus amb més recursos presenten activitats molt elaborades, i quantitativament aquestes són importants. Tanmateix, els museus amb menys recursos econòmics i humans presenten activitats no tan específiques i el seu nombre és bastant més escàs. Tot i això, la utilització d'empreses externes per a la confecció i realització de les activitats disminueixen una mica aquesta diferència, sobretot en aspectes qualitatius.

Un tercer element extern a tenir en compte ha de ser la condició que suposa la museografia i la interpretació. En tots quatre museus es reconeix la primacia d'aquestes sobre les activitats pedagògiques, tot i que en algunes exposicions temporals i en els nous discursos interpretatius es dona un treball pluridisciplinar entre conservadors, educadors, direcció, etc... Això fa que els diversos punts de vista de l'objecte patrimonial, els diversos discursos interpretatius que pot tenir una exposició, estiguin presents en aquestes activitats.

El tipus de col·lecció també és un element que hauria d'influir en el tipus de

propostes pedagògiques oferides pels museus. Les diverses anàlisis realitzades demostren que condicionen molt el model pedagògic, tot i que sense arribar a ser un aspecte definitori. El MMB, el museu amb la col·lecció més característica, presenta activitats molt transversals, on aquesta col·lecció serveix justament d'eix vertebrador per treballar altres camps del coneixement. Tot i així, els quatre museus presenten alguns aspectes historicistes, fins i tot instrumentals, precisament pel tipus de col·lecció. El grau d'influència del model historicista es fa més palès en aquells amb una col·lecció més tancada i isomorfa, mentre aquells que presenten col·leccions més heterogènies prescindeixen de forma notable d'aquests elements historicistes.

L'últim element que s'ha tingut en compte a l'hora d'analitzar les activitats pedagògiques ha estat el tamany institucional. Abans de la realització del present treball semblaria obvi que a més tamany institucional, més recursos pedagògics i més elaborats seran aquests. L'anàlisi de les diverses propostes pedagògiques i del funcionament dels departaments pedagògics en sí ha demostrat que, si bé la grandària institucional influeix en la quantitat de recursos econòmics i humans, podent oferint gran quantitat de propostes i de gran qualitat, uns objectius realistes i concordants amb la realitat del museu fan que les propostes acompleixin àmpliament els objectius plantejats. El Museu d'Hospitalet centra les seves activitats a la identificació simbòlic-social dels usuaris a la ciutat de l'Hospitalet, i amb els pocs recursos que tenen, assoleixen aquest objectiu de forma satisfactòria. D'igual manera, el MUHBA s'ha centrat en la pedagogia integral i transversal, volent treballar la ciutat de Barcelona des de multitud de punts de vista i interpretacions possibles, i sense activitats espectaculars ni que suposen un gran desplegament, ho aconsegueixen gràcies a la gran implicació del departament educatiu. Per tant, la grandària institucional és una gran ajuda, però uns objectius ben plantejats i un departament pedagògic decidit supleixen de sobres aquest handicap.

En definitiva, els elements externs més influents a l'hora de confeccionar i desenvolupar les activitats pedagògiques són el tipus de públic als que estan oferides i els objectius plantejats per la realització d'aquestes. En canvi, altres elements a priori molt importants, no són definitoris, tot i que puguin condicionar més o menys les propostes. Aquí s'inclouen el tipus de col·leccions, la grandària institucional i la quantitat de recursos econòmics i humans.

4.3.Punts en comú.

Són diversos els punts que comparteixen els quatre museus analitzats referits a les propostes pedagògiques.

La característica més obvia i que més destaca és el gran desenvolupament de propostes pedagògiques destinades al públic escolar i familiar en comparació amb les propostes destinades al públic en general. Només observant la quantitat d'activitats oferides a escoles en relació amb les oferides a un públic més adult. Però és en al plànol qualitatiu on la diferència és més evident. Mentre que les activitats escolars i familiars són molt desenvolupades, pensades per a ser realitzades en el museu amb un treball posterior i sovint previ a les escoles o casa, les activitats per adults presenten com a molt algun aspecte del model mediacionista, però dintre clarament dels models instrumentals i/o historicistes. Dels quatre museus, només un tant per cent molt baix presenten activitats per adults que s'apropin mínimament al constructivisme.

Altres punts en comú no són tan característics com aquest anterior. Així, l'ús d'empreses externes per a la realització i confecció dels materials pedagògics és comú, però els objectius i les idees dels diversos departaments pedagògics personalitzen a aquests. Igualment, es nota una carència en l'autoavaluació de les activitats, sent comú fer estudis de públic a través de les entrevistes. Aquesta carència no afecta el desenvolupament de propostes futures, tot i que seguint les teories, seria recomanable incidir en aquest aspecte.

5.Conclusions i valoracions.

Al llarg del present treball s'ha analitzat i caracteritzat les diverses propostes pedagògiques oferides per quatre museus característics de l'àrea de Barcelona. Algunes de les proposicions plantejades inicialment han estat descartades, mentre que d'altres han estat confirmades.

Després de les anàlisis realitzades es pot dir que els museus tendeixen cap a la lògica constructivista, però encara es trobarien en un estadi inicial o, en els millors dels

casos, en un estadi de desenvolupament. Així, està clar que tots quatre contempnen el constructivisme com la forma més eficaç i eficient de lògica pedagògica. Per tant, les propostes teòriques donades pels diversos autors i autores hi són ben presents.

Aquesta afirmació és present sobretot en les propostes pedagògiques destinades al públic escolar i, en menor mesura, al públic familiar. Aquestes activitats tendeixen cada vegada més a un model integral, transversal i mediacionista, on l'objecte patrimonial forma part d'una educació més àmplia. En aquests casos, les propostes pedagògiques ofereixen eines i recursos per tendir ponts, per facilitar i promocionar una dialèctica bidireccional entre l'usuari i l'objecte patrimonial; en definitiva, per incidir en la construcció del coneixement de forma subjectiva. L'ús d'elements propis de diversos professionals, l'apropament del patrimoni i la sensibilització són elements constants en aquestes activitats. Especialment destacable són les activitats destinades a un públic infantil (de 3 a 6 anys), potser les activitats més constructivistes i apropiacionistes de totes les analitzades.

Menció especial s'ha de fer de les diverses propostes integrals presentades pels museus. El Museu d'Hospitalet no presenta cap activitat d'aquest tipus, el MMB i el MNAC presenten algunes activitats pensades en aquest sentit, però encara per desenvolupar o poc desenvolupades. El MUHBA és el museu que més desenvolupades té aquestes activitats, amb períodes de realització molt dilatats, una cerca de l'apropiació del patrimoni molt intensa, i una transversalitat molt elaborada. Tanmateix, les activitats a l'escola del MMB busquen tant una apropiació com una transversalitat tot i que a un nivell menys intens. Les activitats familiars del MNAC estarien en un esglaió més baix, però igualment buscant aquesta apropiació i transversalitat tan desenvolupades al MUHBA.

On es veig una mancança d'aquesta lògica constructiva és en les activitats destinades a un públic adult. És molt comprensible que la diferència de motivació entre un públic escolar, amb certa "obligació" a l'assistència al museu i amb un espai específic per a la continuació de la tasca educativa com és l'escola; i un públic adult que té altres motivacions pròpies a l'hora de visitar el museu, i no disposa d'un espai específic educatiu. És per això que les activitats amb una durada perdurable i amb una lògica constructivista siguin complicades de realitzar. Tot i així, hi ha algunes activitats que ja busquen la mateixa mediació i apropiació que s'utilitzen en les activitats escolars

modelades per adults. En aquest sentit, les visites als magatzems del MNAC, o les jornades gastronòmiques del MMB estan pensades en aquesta direcció. S'haurà de veure amb el temps si aquestes activitats són l'inici d'un tipus de propostes incloses en el constructivisme i destinades al públic adult o pel contrari, el camí és un altre.

Cal destacar també que l'èxit d'una activitat o no es dona bàsicament per l'adaptació d'aquestes a la realitat del museu, a l'assoliment d'uns objectius realistes, i a la implicació dels departaments pedagògics. Només des d'aquesta perspectiva es pot entendre com el Museu d'Història de l'Hospitalet aconsegueix de forma efectiva els objectius que es plantegen, a més d'un èxit considerable de les seves activitats. La direcció del museu és conscient de la seva realitat i com a tal, adequa les activitats a aquesta realitat, sense gaires pretensions. Aquesta assumpció, junt amb el treball dels departaments pedagògics (o els seus responsables; el Museu d'Història de l'Hospitalet no té departament pedagògic) són condicionants de l'èxit de les activitats proposades.

Reprement la pregunta inicial plantejada en el present treball queda resposta amb les caracteritzacions fetes al llarg de les anàlisis realitzades. Així, les propostes pedagògiques oferides pels museus avui en dia són molt variades, centrades en el tipus de públic, que busquen sobretot la sensibilització i en menor mesura l'apropiació de l'objecte patrimonial, i amb una clara tendència cap a un model pedagògic constructivista i mediacionista en el cas del públic adult; i amb una tendència cap a un model pedagògic constructivista, integral i difusor en el cas del públic escolar i familiar.

Per tant, la hipòtesi inicial plantejada: *“L'èxit i l'assoliment dels objectius plantejats als departaments educatius dels museus depèn del grau d'enfocament constructivista de les propostes pedagògiques, independentment dels tipus de col·lecció, dels tipus de museus i dels recursos humans dels que es disposa”* és corroborada, però amb matisos. És cert que el constructivisme afavoreix l'apropiació, la sensibilització i el coneixement de l'usuari cap l'objecte patrimonial, però hi ha altres variables que modelen i faciliten o dificulten l'èxit i l'assoliment dels objectius. Entre aquestes variables s'han destacat sobretot el plantejament d'objectius realistes i conseqüents amb la realitat del museu en qüestió, i la implicació dels departaments pedagògics en la realització d'aquestes activitats. Altres variables i elements condicionen de manera més superficial aquestes propostes: el tipus de col·leccions, els recursos humans i econòmics i la grandària

institucional afecten en la forma i el sentit de les diverses activitats, però no de forma definitiva. Per tant, la hipòtesi plantejada inicialment, des d'un pla teòric és correcta. Des d'una perspectiva més pràctica, es pot considerar també com a correcta, tenint sempre present aquestes variables esmentades.

De forma general per tant, es pot considerar que el constructivisme és el model pedagògic que millors resultats i més iguala els museus, per tant és el camí a seguir. Igualment, els museus es troben avui en dia en un nivell entre inicial i intermedi, tot i que la gran varietat d'activitats dificulten una afirmació tan rotunda. S'ha pogut veure com hi ha museus que presenten activitats clarament constructivistes, mentre que altres es donen clarament en un estadi molt inicial. Això es veu clarament en la diferenciació entre les propostes enfocades a escolars i famílies, situades en un nivell intermedi o fins i tot avançats de la implantació del constructivisme; mentre que les activitats per a un públic adult es troben en un nivell molt inicial d'aquesta implantació. És en aquest sentit on els museus hauran d'incidir més i realitzar el salt qualitatiu que reclama la societat.

Per últim, l'anàlisi realitzada reflexa una realitat supra-institucional de forma indirecta. Es tracta de les polítiques públiques d'educació patrimonial. Tant en les entrevistes com en els diversos materials analitzats no s'ha trobat cap indicació, suggeriment o imposició d'un tipus concret de model pedagògic o de la imposició d'objectius en la confecció de les activitats. Tanmateix els quatre museus analitzats formen part del Centre de Recursos Pedagògics de la Generalitat de Catalunya, on es posen en comú les tendències i les possibles evolucions de les pedagogies utilitzades en aquests. Per tant, no hi ha unes directrius ni directa ni indirectament, però sí que hi ha, a nivell públic, unes línies a seguir comunes. En tot cas, aquest tema és molt ampli per tant, fora de l'abast del present treball.

Aquesta anàlisi comparativa ha volgut ser una mirada general a l'estat de les diverses propostes pedagògiques presents als museus del nostre país. La falta de temps i espai han condicionat aquest caràcter general. Per poder caracteritzar adequadament com són els models pedagògics implantats als museus es requereix una anàlisi més acurada, tant qualitativament com quantitativament. Tot i així, aquest treball ofereix un punt de partida, una primera aproximació a la caracterització necessària, indispensable per poder començar un treball d'aquest tipus.

Igualment queda fora d'aquest treball un dels aspectes que més importància i protagonisme ha d'adquirir en els propers anys: l'ús i la implementació de les TIC en el marc educatiu, especialment destinat a les escoles. Únicament hem comentat, molt per sobre, el MNAC a Casa, però l'oferta telemàtica de recursos pedagògics cada dia és més àmplia i utilitzada. Aquest tema donaria per si mateix per un treball apart i, degut al seu gran desenvolupament, no l'hem inclòs en el present estudi, tot reconeixent la seva gran importància.

D'igual manera, tot i que es tenia previst una sèrie d'entrevistes amb professors i professores de diversos nivells educatius, la manca de temps i espai ha fet que descartem aquest punt de vista, de gran importància per tenir una visió holística de tota la qüestió. Un treball més acurat i sense restriccions de temps i espai hauria de tenir en compte aquesta visió, ja que al cap i a la fi, són els destinataris finals.

6. Bibliografia i Webgrafia.

Obres de referència: **color púrpura.**

Obres de consulta concreta: **color taronja.**

Obres interessants: **color verd.**

Obres sobre metodologia: **color rosa.**

Aguilera, C.; Villalba M. (1998) *¡Vamos al Museo! Guías y recursos para visitar los museos.* Madrid: Narcea cop.

Alderoqui, S. (1996) *Museos y escuelas: socios para educar.* Buenos Aires: Ed. Paidós.

Alonso Fernandez L. (1999) *Museografía y museología.* Barcelona: Ed. Del Serval.

Ardèvol E. (2002) *Guia de butxaca pel treball de camp* [article en línia] UOC. [Data de consulta: 26/03/2011]

http://www.xina.uoc.es/prestatgeries/04041/articles/guia_butxaca.doc

Asensio, M.; Pol, E. (2002) *Nuevos escenarios en educación: Aprendizaje informal sobre el patrimonio, los museos y la ciudad*. Buenos Aires: Aique Grupo Editor.

Asensio, M. Pol, E. (2001) *Planificación en museología. El caso del Museu Marítim de Barcelona*. Barcelona: Museu Marítim de Barcelona.

Calaf, R. (2003) *Arte para todos, Miradas para enseñar y aprender el patrimonio*. Gijón: Trea ediciones.

Calaf, R. (2009) *Didáctica del patrimonio. Epistemología, metodología y estudios de casos*. Gijón: Trea ediciones.

Calaf, R.; Fontals, O. (2004) *Comunicación educativa del patrimonio: referentes, modelos y ejemplos*. Gijón: Trea ediciones.

Fernandez, C.; Navajas, O. (2009, març) "Interpretación del patrimonio + Nueva museología = Participación" . *Boletín de Interpretación* [article en línea] (número 20) Asociación para la Interpretación del Patrimonio , AIP. [Data de consulta: 02/04/2011] <http://www.interpretaciondelpatrimonio.com/boletin/index.php/boletin/article/view/1616>

Fontals, O. (2003) *La educación patrimonial. Teoría y práctica en el aula, el museo e internet*. Gijón: Trea ediciones.

García, A. (1988) *Didáctica del museo: el descubrimiento de los objetos*. Madrid: Ediciones de la Torre.

Gomez, A.; Ayal, E. (2006) "Saber Escolar y didáctica museográfica: algunas reflexiones" . *Revista de Teoría y didáctica de las Ciencias Sociales* [article en línea] (número 11). Universidad de los Andes. [Data de consulta: 03/04/2011] <http://www.saber.ula.ve/bistream/123456789/24030/articulo9.pdf>

Hooper-Greenhill, E. (1998) *Los museos y sus visitantes*. Gijón: Trea ediciones.

Hooper-Greenhill, E. (1999) *The educational role of the museum*. London: Eilean Hooper-Greenhill.

Huerta, R.; Calle, R. (2007) *Espacios estimulantes. Muesos y educación artística*. Valencia: Universidad de Valencia.

Pastor Homs, Mª I. (2004) *Pedagogía museística. Nuevas perspectivas y tendencias actuales*. Barcelona: Ariel Patrimonio.

Pastor, Mª J. (2001) *De la teoría a la práctica antropológica: el museo como referencia: materiales de apoyo docente*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante.

Ribas, M. (2000). *Públic en els museus. L'estudi de públic i l'avaluació com a eines de gestió* [article en línia]. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura [Data de consulta: 7/04/2011]

<http://www20gencat.cat/docs/CulturaDepartament/Cultura/Temes/Museus/Guia%20de%20Recursos/Publicacions/Arxius/public.pdf>

Rico, J. C. (2002). *¿Por qué no vienen a los museos? Historia de un fracaso*. Madrid: Sílex.

Rico, J. C. (1994). *Los espacios expositivos*. Madrid: Sílex.

Santacana, J. ; Serrat, N. (2005) *Museografía didáctica*. Barcelona: Ariel Patrimonio.

Taylor, S.; Bogdan, B. (1992) *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Paidós. (Pp. 14-49, 100-132)

Valdés, M^a del C. (1999) *La difusión cultural en el museo: servicios destinados al gran público*. Gijón: Trea ediciones.

VV. AA. (2007) *La acción pedagógica en las organizaciones artísticas y culturales*. Vitoria: Xabide.

VV. AA. (1986) “La investigación del educador de museos”. A *Conferencias ICOM-CECA* (Barcelona:1985) . Barcelona: Publicacions de l’Ajuntament de Barcelona.

VV. AA. (2008) “El museu i l’educació per a la diversitat cultural de les arts” A *Jornades d’Educació i Museus*. (2008: Tarragona) Tarragona: Publicacions del Museu d’Art Modern de Tarragona.

VV.AA. (2007, març) “Recomendaciones para evaluar la Interpretación” *Boletín de Interpretación* [article en línia] (número 16). Asociación para la Interpretación del Patrimonio, AIP (traducció de Franca Jordá) [Data de consulta: 02/04/2011] <http://www.interpretaciondelpatrimonio.com/boletin/index.php/boletin/article/view/175>

Wagensberg, J. (2005). “The total museum, a tool for social change” a *História, Ciências, Saúde – Manguinhos* [articles en línia] (vol.12) [Data de consulta: 12/05/2011] <http://www.scielo.br/pdf/hcsm/v12s0/14.pdf>

ANEX I: GUIÓ DE LES ENTREVISTES.

1. De quin departament superior depèn el departament pedagògic? Com és aquest organigrama. Quantes persones treballen al departament? Els recursos són compartits o propis?
2. Com es marquen els objectius a desenvolupar? Les línies generals s'inscriuen en algun marc teòric en concret? En quin?
3. A l'hora de confeccionar les propostes, en quin grau es depèn de la museografia ja instal·lada i del discurs interpretatiu predominant? Es treballa en conjunt amb altres departaments del museu?
4. Quina és la relació entre els usuaris i el departament? Hi ha treball conjunt entre els professors/es i el departament? Ateneu demandes específiques? Contempleu activitats adaptables a les demandes dels usuaris? En el cas dels col·legis, les propostes segueixen estrictament els currículums escolars?
5. Quin són els criteris de renovació dels materials. I els criteris d'auto – avaluació? Preveieu mecanismes d'avaluació externa?
6. Quina relació hi ha amb altres institucions pedagògiques, patrimonials i/o educatives teniu? Es comparteixen coneixements i experiències?
7. Hi ha alguna directriu des de institucions polítiques públiques que marquin la pedagogia emprada?.